

II. 2. Urbanizáció

II. 2. 1. Város- és falurendezési program

A kommunista rendszerekben az iparosítás mellett az urbanizáció végrehajtása is nagy kihívást jelentett a hatalom számára, hiszen a legtöbb szocialista ország többnyire agrárjelleggel bírt. Románia esetében a vidéki lakosság hivatalos számaránya 1956-ban 68,7%, 1966-ban 61,8%, 1977-ben 52,5% és 1985-ben 46,9% volt.¹⁵⁶ Ez a csökkenési tendencia, amely a mezőgazdaságban dolgozók számát jelöli, az iparosítás következtében változott meg. Az ötvenes évek végén indult el a városiasodás hosszú távú terve, amely a következő évtizedekben átalakította a romániai településszerkezetet és vele együtt a társadalmat.

A hatvanas évekig a szocialista fejlesztési politika a szűkös erőforrások és az elmaradt infrastruktúra miatt többnyire a régi nagyvárosok fejlesztését támogatta. Ennek következtében a tartományi központok és a bányavidékek részesültek kiemelt támogatásban.

Országszerte a városokat osztályozni lehetett régiókként aszerint, hogy milyen ipari fejlettséggel rendelkeznek, milyen gazdasági ellátottságuk van, milyen kulturális hagyományokkal bírnak. Első helyen álltak a dél-erdélyi és a bánáti német etnikumú területek, másodikon a közepes szinten elhelyezkedő erdélyi magyar városok, harmadikként pedig az elmaradottabb, Kárpátokon túli települések, kivéve néhány olyan iparközpontot, mint Bukarest és Ploiești.¹⁵⁷

Radikálisabb és gyorsabb urbanizációs folyamatok zajlottak le Erdélyben is, különösen az 1960–1980-as évtizedekben a Ceaușescu-korszak erőltetett városfejlesztési politikája nyomán. Erre jó példa, hogy a két világháború közötti korszakban (1920–1941 között) az erdélyi városlakó népesség lélekszáma mindössze négyszázezer fővel gyarapodott, és az összlakosság csupán 150 000-rel haladta meg az egymilliót. Ezzel szemben 1966 és 1985

¹⁵⁶ Keszi-Harmath Sándor: *A szövetkezetesítés hatása a lakosságarány változására*. In: *Korunk*, 1987. június, 494.

¹⁵⁷ Hunya Gábor (1990): *i.m.*, 159.

között a városlakók száma 1,6 millióval lett nagyobb, és az össznépeség megközelítette a 4,45 milliót.¹⁵⁸

Az RKP határozata kimondta a hatvanas évek közepén, hogy a szocialista város várható és szükséges lakosság létszámát az ipari fejlődés határozza meg, ezért nincs más út a város fejlesztésére: tömbházakban, úgynevezett kvartálokban (vagyis városnegyedekben) kell korszerű lakótelepeket tervezni, a francia normánál nagyobb méretű lakásokkal.¹⁵⁹

Ennek megfelelően az 1966-os népszámlálások alapján azok a települések válhattak urbánussá, ahol a lakosság több mint fele az iparban dolgozott, nem a mezőgazdaságban. Romániában, ebben az időszakban, a városi rang nem feltételezett egy alsó népességhatárt, mint a legtöbb európai országban. A törvény szerint azok a népesebb központok érhatték el ezt a szintet, amelyek politikai-gazdasági szerepkörrel, ipari, kereskedelmi és társadalmi-kulturális potenciállal rendelkeztek.¹⁶⁰ Ehhez még hozzácsatolódtott az a kritérium, hogy gazdasági és szervező hatást kellett gyakorolniuk a környező területekre. A lakosság számának növekedése három úton valósulhatott meg: a városi népesség természetes szaporulata, a bevándorlás, illetve az ország közigazgatási beosztásában bekövetkezett változások által.¹⁶¹ Ennek alapján egy település lakos státuszát kétféle módon lehetett elnyerni: egyrészt a falusi települések várossá nyilvánításával, másrészt a beköltözésekkel. A települések lakosságának növelésére Kovászna megyében 1971-ben kidolgozták az erre vonatkozó központi terveket.¹⁶²

Városok	1968	1980
1. Sepsiszentgyörgy	23 000 fő	36 000 – 40 000 fő
2. Kézdivásárhely	12 000 fő	18 000 fő
3. Barót	9 000 fő	12 000 fő
4. Kovászna	8 000 fő	12 000 fő
5. Bodzaforduló (1970)	3 200 fő	8 000 – 8 300 fő

Forrás: Megyei Tükör, 1971. november 30.

¹⁵⁸ Szarka László: *A városi magyar népesség számának alakulása a Magyarországgal szomszédos országokban (1910–2000)*. In: *Kisebbségkutatás*, 11. évf., 4. szám, 2001

¹⁵⁹ Uo. 40.

¹⁶⁰ Molnár Jenő: *Románia városhálózatáról*. In: *Korunk*, 1986/8, 578.

¹⁶¹ Keszzi-Harmath Sándor (1987): *i.m.*, 495.

¹⁶² Megyei Tükör, 1971. november 30.

A helyi sajtóban közzétett adatok pontosan meghatározták, hogy a nyolcvanas évekre a két megye kisvárosainak mekkora lélekszámot kell elérniük. Ez legtöbbször megduplázta, megháromszorozta az addigi lakosság-számot.

A hatalom egyik legjelentősebb urbanizálási programja a „szisztematizálási terv” volt, amit Ceaușescu pártfőtitkár kezdeményezett az 1970-es években (az RKP XI. pártkongresszusán fogadják el), és ami egy város- és falurendezési elvként működött. A terv szerint a városi lakosság aránya az ezredfordulón körülbelül 70% lesz, és az ország harmincmillió lakosából 21 millióan fognak a közel 600 városban lakni.¹⁶³

Évek	Teljes lakosság (ezer)	Városi lakosság (ezer)	Urbanizált-sági fok (%)	Átlagos évi növekedés (%)	Évi átlagos növekedés (ezer)
1975	21 240	9 543	44,9	2,9	+255
1980	22 418	11 206	50,0	3,3	+334
1985	23 682	13 438	56,7	3,7	+445
1990	24 941	16 507	66,2	4,2	+614

Forrás: I Marinescu és R. Halus tanulmánya, Measniciv-Hristache-Trebici (1977), 177.

Ez az intézkedés kettős célt követett: egyrészt egy szocialista jellegű egységes városkép kialakítását akarta létrehozni az ország minden részében, másrészt a városok számát növelte a falvak urbanizálása által.

Ennek a gyökerei 1967 októberéig nyúlnak vissza, amikor az RKP Központi Bizottsága elfogadta a Románia területi-közigazgatási szervezetének javítására és a falusi helységek szisztematizálására vonatkozó alapelveket. A területi-közigazgatási átszervezésről rendelkező törvény már meghirdette a kisebb települések felszámolásának, illetve összevonásának programját. A hatvanas évek végén, hetvenes évek elején székelyföldi látogatásai alkalmá-

¹⁶³ I. Measnicov, I. Hristache, Vl. Terbici: *Demografia orașelor României*. Edit. Științifică și Enciclopedică, Buc., 1977, 5.

val a pártfőtitkár személyesen is ígéretet tett a beruházások elkezdésére. Érdemes elolvasnunk az 1968-ban elhangzott csíkszeredai beszédét:

„A székelység lakta helységek, Románia más helységeihez hasonlóan a legelmaradottabbak voltak az ipari fejlődés szempontjából. A szocializmus éveiben bizonyos eredményeket értünk el e tekintetben, de becsületesen meg kell mondanunk, hogy még nem sok történt ebben a tekintetben. A jelenlegi ötéves terv keretében a Székelyföldön – tehát az önök városában és megyéjében is – tíz új vállalat épül, aminek eredményeként gyökeresen megváltozik majd a székelyek élete, a gazdasági és szociális tevékenység általános színvonalja az országnak ebben a részében. A székelyek lakta vidékek iparosítása pártunk szocialista iparosítási politikájának helyességét fejezi ki, s ugyanakkor tanúbizonysága a Román Kommunista Párt folytatott nemzetiségi politika helyességének. Mi úgy véljük, hogy nem létezhet igazi jogegyenlőség, nem tekinthető a nemzetiségi kérdés megoldottnak, amíg nem biztosítjuk az anyagi feltételeket – az iparosítást, a mezőgazdaság fejlesztését, a tudomány és kultúra virágzását.”¹⁶⁴

A fenti idézet a nemzetiségi kérdések megoldását a beruházások és az urbanizáció megvalósításának sikerességéhez köti, hiszen egy szocialista országban nem léteznek nemzeti kisebbségek, hanem mindenki egyformán a „haza korszerűsítésén dolgozik”. Ez viszont azt is megköveteli, hogy egy államban csak egységesen, egy nyelven lehessen beszélni, ami az ország hivatalos nyelve. Jelen esetben a román. Ennek a végrehajtására a nyolcvanas évek második felében kerül sor, amikor betiltják a magyar nyelvű helységnevek használatát, a magyar család- és személyneveket pedig románosítják.

Előírták azt is, hogy a falvakat koncentrált településekké kell tömöríteni, ami népességnövekedéssel és területi összevonásokkal jár, ugyanakkor ezek a rurális települések képesekké kellett válnanak arra, hogy nagyüzemi mezőgazdasági központtá alakuljanak, és esetleg iparral is rendelkezzenek.¹⁶⁵

A székelyföldi kisvárosok fejlesztése érdekében a környező falvakat a központi székhelyekhez csatolták, ezáltal is kihangsúlyozva annak közigazgatási szerepét. Így például Csíkszeredához csatolták Kormost, Csobotfal-

¹⁶⁴ Nicolae Ceaușescu beszéde a csíkszeredai nagygyűlésen. In: Hargita, 1968. augusztus 27.

¹⁶⁵ Hunya Gábor (1990): *i.m.*, 165.

vát, Csíksomlyót és Csíktaplocát, Székelyudvarhelyhez Betlenfalvát és Kadicsfalvát, Kézdivásárhelyhez Oroszfalut. A helyi sajtóban a várossá válást és az urbanizálódást pozitívan értékelték az érintettek, hiszen ez munka- és karrierlehetőséget jelentett.

„A barótiakat általában lokálpatriotizmussal szokták vádolni. Az én fejemhez is éppen elégszer vágják ezt a jelzőt. De nem baj, hogy így van. Mert valljuk be most utólag – néhány nagyon lelkes lokálpatrióta barótinak köszönhető, hogy Barót most már nemcsak a füleiek szavajárásában, hanem a földrajzkönyvekben is város. Teljesült végre a barótiak vágya. Hiába csúfolják őket egy »Ez a falu város« feliratú városszéli táblával, hiába vonta kétségbe Barabás Pista barátom az Előre egyik legutóbbi számában megjelent Kézdivásárhelyről szóló riportjában Barót helység város-létjogosultságát, mert bizony város az. S bárki ellátogat oda, láthatja, hogy megmozdult itt valami. Sepsiszentgyörgyről jövet már aszfaltozott úton juthat be Barótra, s mindjárt balra ott van a helyi ipari vállalat vulkanizáló részlege, amely az utóbbi években komoly üzemcsekévé fejlődött, s a tervek szerint a közeljövőben akár le is választhatjuk majd a kicsinyítő képzőt. A központban hozzákezdtek egy emeletes kereskedelmi komplexum építésének, a bányásznegyedben befejezés előtt áll a 6. lakótömb, másik kettőnek most ássák az alapját. Kicsit tovább az új, tizenhat tantermes iskola készletti megállásra a nézelődött. Mert szép, nagyon szép lesz ez az épület. Köpec felé, a város szélén áll a kórház, mintegy két éve adták át az új szülőotthont (ezt is a baróti lokálpatriotizmus építette), s arról is szó volt, hogy ebben az évben még tovább bővítik az egészségügyi hálózatot. [...] A város másik oldalán terül el a tejfeldolgozó üzem, amelyet nemrég szereltek fel új gépekkel, amelynek híre még az óceánon túlra is eljutott, hogy az európaiak mellett az ausztrálok, no meg az amerikaiak is szívesen fogyasztják az itt készült trappista sajtot.”¹⁶⁶

A fenti idézet is jól mutatja, hogy a kisebb települések között is jelentős harc folyt a beruházások elnyeréséért, hiszen amelyik település előre tudott lépni a ranglétrán, az jelentős anyagi beruházásban részesült. A fejlesztésekben nagyon nagy szerepet játszott azoknak a magyar vezetőkádereknek (Király Károly, Fazekas János) a személyes kapcsolata a pártfőtökárral, és akik

¹⁶⁶ Péter Sándor: *Növekedőben egy város*. In: *Megyei Tükör*, 1969. augusztus 2.

a lehetőségekhez mérten a két megye érdekeit tartva szem előtt igyekeztek támogatásokat szerezni. Ez tapasztalható Kovászna megye esetében is, ahol a helyi vezetőség és Takács Lajos egyetemi tanár, az RSZK Államtanácsának tagja, próbálta felhívni a figyelmet a közigazgatási egység természeti forrásainak kiaknázására.

„Bukarestben már ki is alakult egy társaság Kovászna megye barátai elnevezéssel, hiszen a fürdőhely értékeit éppen a bukarestiek fedezték fel. Miltiade Filipescu akadémikus, a hírneves geológus harminc éven át végzett kutatásokat, és készített tanulmányokat, melyekért állami díjat is kapott. Ugyanakkor ide járnak kezelésre dr. Traian Ionaşcu egyetemi tanár, dr. Ilie Stoenescu docens, egyetemi tanár, a Nagy Nemzetgyűlés Törvényhozó testületének tagja, a Legfelső Bíróság bírója, és még sokan mások. A tervbe vett létesítmények építése nagyban e társaság lelkes támogatásának is köszönhető, akik szeretnék, hogy kedvenc fürdőhelyük, rendkívüli gyógyító lehetőségei folytán nemzetközi hírnévre tegyen szert. Az a véleményem, hogy itt akármekkora összeg befektetése rentábilis”¹⁶⁷

Benedek Géza, a megyei szívkórház igazgatója szerint Kovászna természeti adottságai háromféle betegség gyógyítására alkalmasak. A szív, máj és reumás megbetegedések kezelését három természeti tényező teszi lehetővé: az aero-ionizáció, a mofetták és az ásványvizek. A mofetták (szénsavas kigőzölgések) közül a legtisztábbak 98 százalék szénsavat és 2 százalék radioaktív gázt tartalmaznak. Kedvező és kényelmes kezelési lehetőséget nyújtanak azon betegek kezelésére, akik periférikus érbántalmakban, magas vérnyomásban, érlemeszesedésben, valamint reumatikus megbetegedésekben szenvednek.¹⁶⁸ A megyei ügyekért folyó lobbizásra Ceauşescu vadászatai is alkalmat teremtettek, hiszen évente többször is ellátogatott a két székely megyébe a pártfőtitkár.¹⁶⁹

A városi rangra való sikeres előrelépést tehát általában nagy öröm követte, amint arról a helyi sajtó is beszámolt:

„A nyári kert ajtaján kis tábla hirdeti: Leltár miatt zárva. Egy járókelő megjegyzi: »A tegnapi örömnépnep miatt, kiittuk az egész vendéglőt. A VÁROS

¹⁶⁷ Megyei Tükör, 1968. szeptember 7.

¹⁶⁸ Megyei Tükör, 1968. szeptember 7.

¹⁶⁹ Király Károly (1995): *i.m.*, 18–19.

egészségére« – élcelődik. De máskülönben is ez Baróton a hangulat. A várossá válás büszke hangulata. [...] Kraft Gyöngyi a kenyérüzlet elárusítója keresi a szavakat: »Mit mondhatnék? Nagyon örvendek. Biztosan jobb lesz városként... Eddig is volt kenyérünk, nem volt azzal baj... De ezután talán jobb minőségű lesz... városi kenyér...« [...] György Emese tanárnő: »Nem tudok semmi rendkívülit mondani. Ami ezután következik, annak kell rendkívülinek lennie... a mi számunkra természetesen, mert kellene például egy új iskola, ne tanítson az ember reggeltől estig...«¹⁷⁰

Hasonlóképpen Bodzaforduló is város lett, és ennek öröme már az első napokat is kihasználva elkezdtek az utak korszerűsítését, az új piactér építését. A kerítések rendezését, szépítését már a városi esztétikának megfelelően alakították, az általános iskolát líceummá szervezték, és új tantermekkel bővítették.

„Gheorghe Bocârnea nyolcvanhárom év távlatából méri le a várossá válás útját. – Fiatal koromban még jól ismertem a faekét – mondja –, sokszor még petróleumlámpa se volt, mivel megvilágítsunk. Úgy különböznek azok az idők a maiaktól, mint ég a földtől...»¹⁷¹

Az 1968-as évben nyilvánosságra hozott adatok szerint Romániában a falusi lakosság, amely az összlakosság több mint 60%-át tette ki, 14 205 településen élt. Több mint tízezer településen a lakosság száma nem érte el az ezer főt, és ezen belül is mintegy hétezer olyan települést tartottak nyilván, amelynek lakossága ötszáz főnél kevesebb volt. 989 településen a lakosság 100 fő alatti lélekszámot mutatott.¹⁷² A sajtónyilvánosság előtt olyan cikkek is megjelentek a hatvanas évek végén, amelyek burkoltan elleneztek a lehetlent nem ismerő építkezési megoldásokat.

„Járom a Lenin utca és Luminei (volt Rákóczi) utca környékét, keresem a Bethlen utcát; a három utca által körülzárt területre épül majd az új kézdívásárhelyi mikrorajon. Mindenütt csaknem új házak, jól kezelt bő termésű gyümölcsösök, sehová sem tudom odaképzelnéni a blokknegyedet. Ahogy haladok kifelé a városból, a régi villanytelep mellett különös módon sűrűbbek az

¹⁷⁰ Megyei Tükör, 1968. június 8.

¹⁷¹ Megyei Tükör, 1968. június 8.

¹⁷² R. Süle Andrea: *Terület- és településrendezési tervek Romániában*. In: Régió, I. évf. I. szám, (1990), 31–33.

épületek, lehetetlen, hogy ide építsenek. Visszafordulok, egy járókelő megmutatja a Bethlen utcát. A Lumieni utcán egymás után három családi ház, aztán egy üres telek, megint egy ház, egy beépítetlen telek, egy templom, egy óvoda, egy családi ház, egy tömbház. És ugyanez a helyzet a Lenin és a Bethlen utcákban is. Most már tudom én is: bűn ebben a kisemberek által felépített szép, otthonos, új negyedben tömbházakat húzni, vétek halálra ítélni azokat a házakat, amelyek sok emberélet kemény munkájának eredményei. [...] A tervek szerint a távolabbi jövőben, a már említetteken kívül, lebontásra kerülne még körülbelül háromszor annyi épület és csak egy 15-20 házból álló állami kölcsönrel épített telepet kímélnének meg.”¹⁷³

Egy település urbanizálódásához, nagyvárossá válásához optimálisan 100 és 250 ezer lakosra lett volna szükség országos tervek szerint.¹⁷⁴ Ez viszont a legtöbb helyen, így az általunk tárgyalt régióban sem vált megvalósíthatóvá. Gondoljunk csak Csíkszeredára, Hargita megye székhelyére, amelynek a lakossága 1966-ban 15 329 lakos volt, míg 1977-ben, a megyésítés következtében hozzácsatolt falvak lakosságával is alig érte el a 30 ezret.¹⁷⁵ 1969-ben a Hargita megyei pártapparátus számára Markovics Alexandru (Sándor) főépítész beszámolót készített Csíkszereda infrastrukturális és ipari helyzetéről.¹⁷⁶ A jelentés egy iparilag gyengén fejlett városképet rajzol le, amely néhány kisebb gyáron (pl. készruhagyár) és szövetkezeti társuláson (pl. az Olt szövetkezet, amely a legnagyobbnak számított) kívül nem rendelkezett jelentősebb ipari létesítménnyel. A lakáspolitikát illetően, vázolja a jelenlegi szerény állapotokat, ami szerint az egy főre eső lakhelyek aránya 7,65 négyzetmétert jelentett. A városnak a felmérés alapján 314,7 hektár belterülete és közel 15 ezer lakosa volt, ennek alapján 47 lakosra jutott egy hektár terület.¹⁷⁷ Közlekedési szempontból kiemeli a Brassó–Nagybánya vasútvonalat, valamint a négy közúti átkelőhely (Brassó, Székelyudvarhely, Gyergyó, Kománfalva) szerepét. A megyeszékhely vízellátása és

¹⁷³ Gajzágó Márton: *Építkezzünk..., de hova?* In: Megyei Tükör, 1968. augusztus 3.

¹⁷⁴ Papp József András: *Város a tervezőasztalon I.* In: Korunk, 1987. június, 447.

¹⁷⁵ Szabó András: *Csíkszereda.* 1998, Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda

¹⁷⁶ AHDJH, fond. C. J. C. al PCR, dosar 3/1969, 76–79 f.

¹⁷⁷ Uo. 76 f.

kanalizálása csak részlegesen, az elektromos ellátás teljes mértékben biztosítva volt, a tömbházak fűtése viszont még többnyire csempekályhakkal történt.¹⁷⁸

Ugyanebben a megyében jóval kisebb városok is létrejöttek, mint például a vasfeldolgozásáról híres Szentegyháza (akkori román nevén Vlăhița), amelynek lakossága várossá válásakor (1968-ban) 6250 főt számlált.¹⁷⁹ Hasonló helyzetben voltak a Kovászna megyei városok is, így Sepsiszentgyörgy lakossága 1966-ban 20 768-ról 1977-re 39 524 főre növekedett, Kézdivásárhely lélekszáma a hetvenes évekre elérte a 16 329 főt.¹⁸⁰ Az egyetlen kivételt Marosvásárhely municípium jelentette, hiszen a megyésítés után 130 ezres lakosságával igazi nagyvárossá lépett elő.¹⁸¹

II. 2. 2. Hazavárjuk az építőket!¹⁸²

A következő lépés az 1972-es területrendezési terv volt, amely kimondta, hogy a városi jellegű gazdasági és társadalmi központok lélekszámának meg kell haladnia az 500 lakost.¹⁸³ Ez megfelelt a „sokoldalúan fejlett szocialista társadalom” eszméjének és a társadalmi, gazdasági és etnikai „homogenizálás” tételének.¹⁸⁴ A pártfőtitkár Székelyfölddel kapcsolatosan kijelentette a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának plenáris ülésén, hogy csak a szocialista iparosítás biztosíthatja igazán, ez nyithatja meg a dolgozók előtt a civilizáció, a tudomány, a kultúra vívmányai felé vezető utat. Szerinte az ipar alapos felkészültségű embereket követel, akik uralni tudják az új technikát, és kiemelte ismét, hogy csak a szocialista modernizáció biztosíthatja a teljes jogegyenlőséget.

¹⁷⁸ Uo. 77 f.

¹⁷⁹ Lásd bővebben Demeter Csanád: *Vlahica városiasodása 1968–1989*. Államvizsga-dolgozat, 2004.

¹⁸⁰ Varga E. Árpád (1998): Erdély etnikai és felekezeti statisztikája..., 67–70.

¹⁸¹ Uo. 301–305.

¹⁸² A szakemberek hazahívásáról az első cikket Cseke Péter írta az Előre 1968. augusztus 1-jei számban, és ezt a hangot vette át a Megyei Tükör és a Hargita újság is, Fazekas János kérésére.

¹⁸³ *A Román Kommunista Párt Országos Konferenciája, 1972. július 19–21*. Bukarest, 1975.

¹⁸⁴ Uo.

Székelyföldön a legnagyobb hiány az építkezési szakemberek körében jelentkezett, hiszen eddig csak a nagyvárosok adtak kenyeret az iparban dolgozóknak. A hivatalos adatok szerint Hargita megyében 1971-ben 505 szakképesített technikusra, 80 mérnökre, 26 magasán képzett káderre, 84 mesterre, 129 segédmesterre, 48 technikusra és 5 620 munkásra lett volna szükség.¹⁸⁵

A megyésítés után a helyi lapok szerkesztőségeinek egyik legnagyobb feladatává vált, hogy visszahívják azokat a munkásokat, akik eddig más távoli városban kerestek megélhetést. A hetvenes évek elejétől sorra jelennek meg azok a népszerűsítő cikkek, amelyek a nagyfokú beruházásokhoz próbálják visszacsalogatni a szakképzetlen és szakképzett dolgozókat.

„Haza várjuk az építőket! Ide várjuk azokat a fiatalokat, akik az általános iskola elvégzése után tanultak tovább! [...] Korszerűen felszerelt nagyüzemként, korszerű ellátási és elszállásolási feltételeket biztosítva toborozzuk az építőket. Meggyőződésünk: mindazok, akik bizalommal fordulnak hozzánk és odaadóan dolgoznak – megtalálják számításukat. Mert munkát biztosíthatunk bőven, az év minden időszakában.”¹⁸⁶

Egy hasonló felhívás:

„Idestova két éve, amikor hazafelé a vonaton együtt osztottuk az új közigazgatási térkép előtt a világ és a magunk sorsát; mindnyájan haza akarunk jönni dolgozni. Sokatokat ma is ott látom a vonatokon. Pedig most itt a lehetőség, hogy felépítsük az itteni városokat, a megye rég vágyott iparát. Kovászna megyei építők – hazavárunk!”¹⁸⁷

A hetvenes években felhívások sora jelent meg a sajtóban, a helyi vállalatok ajánlataival, amelyek megélhetést és elszállásolást ígértek alkalmazottaiknak. A Kovászna megyei építkezési vállalat például az elszállásolás mellett ellátást, ingyenes munkahelyre és hazaszállítást, valamint szakképzést ígért. Ezt a sepsiszentgyörgyi 460 alkalmazottat befogadó legényszálláson keresztül próbálta megoldani, kiemelve, hogy az otthon négyágyas szobái teljes összkomfortot biztosítanak. Ugyanakkor megígérte, hogy az év végére elkészül a vállalat tömbháza is, ahol 200 alkalmazott számára tudnak kiváló

¹⁸⁵ ANDJH, fond. C. J. C. al PCR, dosar 5/1970, 252 f.

¹⁸⁶ Megyei Tükör, 1970. december 2.

¹⁸⁷ Megyei Tükör, 1969. szeptember 27.

elszállásolást létrehozni, és a következő esztendőből kezdve a Csíki utcai lakónegyed 144 lakrészes toronyházában kétágyas szobákban 288 alkalmazottat szintén el tudnak helyezni. A vállalat, alkalmazottainak ellátására Sepsiszentgyörgyön, Kézdivásárhelyen és Kovásznán vállalati étkezdéket nyitott meg.¹⁸⁸

Az érvényben lévő törvényeknek megfelelően az építkezési, valamint a személyszállító vállalat lehetőségeihez mérten megígérte a vidéki alkalmazottak hazaszállítását. A közös megegyezés arról szólt, hogy a munkáltatók gondoskodnak 50 kilométeres körzetben alkalmazottaiknak napi hazaviteléről, 50-100 kilométeres körzetben hetente, ezen felül pedig kéthetenként a benzinköltségek ellenében, másfél hónaponként pedig ingyenesen biztosítják a szállítást. A közszállítás minőségéről viszont elmondható, hogy elképesztő körülmények között működött, állandó volt a túlszűfoaltság, a fűtetlen utastér, a rendszeres késések.

Ugyanakkor az építkezési tröszt vállalta, hogy hat hónapos és kétéves esti tanfolyamokon gondoskodik a szakképzetlen alkalmazottak szakképesítéséről. Kőműves-mozaikos, ács-parkettes osztályokat indítottak ebből a célból, a közeljövőben pedig a buldózer-, daru-, exkavátorkezelők szakképesítését szolgáló tanfolyamokat is előirányozták.¹⁸⁹ A kétéves munkahelyi kiképzésben és esti tanfolyamokon résztvevő fiatalok jövedelme havonta 653 lej volt, a hat hónapos munkahelyi kiképzésben résztvevők javadalmazása az érvényben levő akkord-bérezés alapján változott. A fentieken kívül a vállalat mesteriskolája gondoskodott az alkalmazottak továbbképzéséről.¹⁹⁰

Mindezek ellenére még a nyolcvanas évek elején is toborozták a munkaerőt a megyei építő vállalatnál. Az okot az érintettek abban látják, hogy hábár lenne munkaerő bőven, de pillanatnyilag még azok is el akarnak menni, akiket eddig sikerült hazahozni. A vállalatnál tapasztalt fejetlenség, szervezetlenség elidegenítette és bizalmatlanná tette az embereket.¹⁹¹ Itt meg kell említenünk, hogy a munkások toborzásánál előnyben részesítették a regáti románokat a magyar emberekkel szemben, ami a homogenizációs politikának megfelelt.

¹⁸⁸ Megyei Tükör, 1970. december 2.

¹⁸⁹ Megyei Tükör, 1970. december 2.

¹⁹⁰ Megyei Tükör, 1970. december 2.

¹⁹¹ Megyei Tükör, 1970. augusztus 15.

Így 1981-ben a címlapokon olvashatjuk, hogy pillanatnyilag mintegy 100 szakképesített munkás hiányzik, legalább 50 ácsra és húsz betonvas-szerelőre lenne szükség, mivel 1300 lakás áll átadás előtt. Megjegyzik, hogy jelenleg mintegy 495-nél folynak a munkálatok, s hónap végéig még 100-nál kezdődik meg a kivitelezés.¹⁹²

Mindezek mellett szabályozták a vidéki településeket azzal az indokkal, hogy emeljék az életszínvonalat, és kiküszöböljék a város és a falu közti különbségeket. A rendelkezések közül megemlíthetjük a 14-es és 15-ös bekezdéseket, amelyek előírják a kisgazdaságokkal rendelkező falvak összevonását a fejlődésre kijelölt községekkel, és azt, hogy 10-15 év alatt ezeknek az urbanizált településeknek városi jellegű gazdasági és szociális központokká kell válniuk.¹⁹³

„Egyébként a következő időszakban előirányoztunk más intézkedéseket is a megyék fejlesztésére, valamint a községek és a falvak jobb rendezésére. Már ebben az öt éves tervben megkezdjük az új központok építését, amelyek 15-20 éven belül jelentős városi településekké fejlődnek; minden egyes megyében 7-8 ilyen új központot telepítünk – országos viszonylatban körülbelül 250-et –, aminek következtében a lakosság életviszonyai valóban gyökeresen megváltoznak minden megyében. Ez azt jelenti, hogy ténylegesen rátérünk a kommunista társadalom megteremtése előfeltételeinek tudatos kialakítására.”¹⁹⁴

Ezek a rendelkezések átszervezték a régi hagyományos falvak életmódját és hagyományait. Példának megemlíthetjük a Gyergyószentmiklóstól nem messze fekvő Gyergyóújfalut, amely a kőbányájának köszönhetően ipari községgként lépett elő a hetvenes évek végén. A beruházások következtében megnőtt a kisipari egységek száma (ács-, kőműves-, asztalos-, fémfeldolgozó és autószerelő részlegek), valamint 1964-től kezdődően négy új iskolával, két óvodával és egy napközivel bővült.¹⁹⁵ Az országos terveknek megfelelően a nyolcvanas évek közepétől elkezdődött a tömbházak építése,

¹⁹² Hargita, 1978. február 26.

¹⁹³ Nicolae Șt Noica: *Între istorie și actualitate*, Politici de locuire în România. Ed. Litera, Buc. 2003, 122.

¹⁹⁴ Nicolae Ceaușescu beszéde a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának plenáris ülésén. In: *Megyei Tükör*, 1971. március 14.

¹⁹⁵ Garda Dezső: *Gyergyóújfalu a szocialista fejlődés útján*. In: *Korunk*, 1987/10. október, 839. 72

ez átalakította a község arculatát. Foglalkozás szempontjából megnőtt az iparban dolgozók száma, hiszen az 5930 összlétszámú lakosból 1285 az iparban, 694 a mezőgazdaságban, 36 az építkezésben, 85 a szállítás- és postahálózatban, 102 az áruforgalomban, 55 az oktatásban és kultúrában, 12 az egészségügyben, 12 a közigazgatásban, 116 pedig más gazdasági ágakban dolgozott.¹⁹⁶

Hasonló fejlődési utat járt be a legtöbb Gyergyói-medencében található falusi település. Szinte mindenhol megtalálhatóak az iparosítás és urbanizálódás jegyei: Alfalunak a lenfonodája, Ditrónak a bútorgyára, Remetének a tejporgyára jelképezte a szocialista modernizálást. Kovászna megye helységeire alapján kijelölték azokat a községeket, amelyek koordinálni fogják a környező helységek gazdasági, társadalmi, kulturális tevékenységét, a többi községek alárendelésével pedig várossá fejlődnek. A javaslatot az országban 6 megye számára elkészült kísérleti jellegű tanulmány alapozta meg.

Öt urbanizált községet neveztek meg:

Koordináló központ	Koordinált községek száma	Koordinált helységek száma	Távolság kilométerben	
			Átlag	Maximális
1. Nagyajta	3	6	4	6
2. Nagyborosnyó	4	16	8	15
3. Bereck	2	6	5	8
4. Mikóújfalú	2	8	9	15
5. Uzon	3	13	5	10

Forrás: Megyei Tükör, 1971. november 30.

A nyilvánosság számára is közzétett táblázat szerint a kijelölt települések a környezetükben lévő kisebb falvakat magukba olvasztanák, és így mint központ ők osztanák el a legfontosabb anyagi és termelési feladatokat. A helységek kijelölésénél a következő szempontokat vették figyelembe: a természeti környezet, gazdasági funkciók, lakosság és társadalmi élet, valamint beépíthető területek nagyságát. A rendelkezés részletesen kitért a lakosság számának távlati megoldására is.

¹⁹⁶ Uo. 840.

Jelölt városok	A koordináló övezet		A koordinált övezetben	
	Meglévő 1970	Távlati 1985	Meglévő 1970	Távlati 1985
1. Nagyajta	1 193	1 300	7 505	8 000
2. Nagyborosnyó	1 493	1 800	11 305	11 700
3. Bereck	2 835	3 000	9 299	9 700
4. Mikóújfalú	2 075	2 700	8 930	9 700
5. Uzon	2 269	3 220	9 765	10 500

Forrás: Megyei Tükör, 1971. november 30.

A település kiválasztásánál fontos szempontként szerepelt a népesség növekedésének lehetősége a közeli községek lakóinak átcsoportosítása által, valamint területi lehetőség arra, hogy a falu belterületén központ és más közintézmény épüljön.

A statisztikák alapján sorra mutatták be mind az öt település fejlődési mutatóit, ezáltal is igazolva az országos és megyei szervek helyes döntését.

„Nem véletlen az, hogy éppen a műút és a vasút mentén fekvő Uzon kapta a jelölést a várossá növelésre. A csaknem 2500 lakost már ma is számláló nagyközség, más helységekhez viszonyítva, lényegében elég jelentős ipari potenciállal rendelkezik a jelenben is. A szeszgyár, a nagykapacitású műmalom, az út- és hídépítő vállalat itteni kirendeltsége több száz munkást foglalkoztat. Tehát valóban létezik olyan mag, amely egy leendő várost nemcsak egyszerűen címében, hanem tényleges gazdasági, demográfiai, kulturális tényezőiben méltán jelképezhet. [...] Az ipari potenciál növekedésével, amelybe egyebek között még beletartozik majd egy 15 000-es létszámot befogadó sertéstenyésztő komplexum is, nyilván számítani kell a lakosság számbeli növekedésére. Arra, hogy 25 kórházi ágygal épülő rendelő, az állatkórház, az új, 16 tantermes iskola, a ténylegesen városias mozi építése szakkádereket is követel.”¹⁹⁷

Maros megyében kilenc új várost javasoltak: Bonyha, Déda, Erdőszentgyörgy, Görgényszentimre, Mezőbánd, Mezőrücs, Nyárádszereda, Radnót

¹⁹⁷ Megyei Tükör, 1973. január 5.

és Sármás helységeket.¹⁹⁸ A településrendezésről Radó Kálmán marosvásárhelyi műépítész így vélekedett:

„A falurendezés urbanizálódást jelent. Eltünteti a civilizációs különbséget a falu és a város között, hozzájárul ahhoz, hogy a szocializmust az egész országban, ne csak városon, hanem falun is felépíthessük. [...] Elsősorban meghatározzák a falu határait. Elemzik az úthálózatot – belső, közsígi utak és átvonuló vagy érintő megyei, illetőleg országutak helyzetét –, és javaslatot tesznek a megjavítására. Tartalmazzák a faluközpont kialakításának az elgondolását, az összes köz- és kereskedelmi épületekkel, azok ésszerű elhelyezésével úgy, ahogy azt a község formája megkívánja, vagyis hogy mindenki számára egyformán elérhető legyen. Kijelölik az új települési területet (parcellázást), ahová a környékbeli, mindinkább életképtelen kis tanyák lakói telepednek le; szabályozzák gazdasági alapterületeinek és épületeinek az elhelyezését. Tartalmazzák a vízvezeték- és csatornahálózat, villanyellátás és néhol a központi fűtés elvi megoldásának az alapvázlatát, egy és többemeletes épületek övezeteit, s még sok-sok mindent, amit alapos előtanulmány, felmérés előz meg.”¹⁹⁹

Hargita megyében csak a nyolcvanas években nevezik meg a helyi lapok a városiasodó nagyközségek névsorát: Gyergyóditró, Parajd, Salamás, Gyimesközéplak, Gyergyótölgyes, Galócás, Csíkszentsimon, Bögöz, Gyergyócsomafalva és Korond.²⁰⁰

II. 2. 3. A városközpontok fejlesztése

Az 1972-es törvény szellemében adták ki az 1974/58. számú rendelkezést is a városi és falusi helységek rendezéséről. A program megvalósítása érdekében 300-350 új várost szándékoztak létrehozni, és a városok köré 3-4 községet csoportosítani. A fejlesztéshez hozzá is kezdtek, az elmaradottabb megyékben 40 települést várossá nyilvánítottak, de az akció a következő években elakadt. Várossá alakítás helyett inkább a meglévő megyeszékhelyeket fejlesztették.

¹⁹⁸ Vörös Zászló, 1972. augusztus 6.

¹⁹⁹ Vörös Zászló, 1972. augusztus 6.

²⁰⁰ Hargita, 1988. február 13.

Az építkezések népszerűsítésében a helyi sajtónak volt a legnagyobb szerepe. Szinte minden lapszám címdalán megjelent egy-két kép az épülő helységekről, rövid statisztikai elemzések az illető város vagy község mindennapi életéből. 1971-ben Kovászna megye városairól a következőképpen írtak a lapok:

„Az eltelt öt év alatt – legalábbis ami a beruházások volumenét illeti – a legtöbbet Kézdivásárhely fejlődött. A felépült három új üzem – a készruha-gyár, a keményítőgyár és a csavargyár – mellett az utóbbi két évben a földből nőt ki a Lenin-Molnár utcai lakótelep, ahol már 627 új lakásba költöztek be. Az üzemek felépítésével egyidejűleg javult a város vízellátása és bővült a közművesítési hálózat. A múlt évben az ötéves terv utolsó esztendéjében új asztalosüzemet, autóservicet adtak át rendeltetésének.

A megyeszékhely fejlődését elsősorban a lakásépítkezéseken mérhetjük le. Öt év alatt 1784 lakást építettek, ez azt jelenti, hogy a város lakóinak több mint egynegyede ma a Szemerja és a Csíki utcai negyedek tömbházaiban lakik. Sepsiszentgyörgy ipari vállalatjai is bővültek, gyarapodtak az állami alapok beruházása révén. A város fejlődését jelzik azok az új társadalmi-kulturális jellegű épületek, valamint a megyeszékhely új adminisztratív épületei, melyek egy korszerű urbanisztikai elképzelés szellemében épültek.

Kovászna fejlődését elsősorban természeti adottságai szabták meg. Felépült a város központjában egy turistaszálló és hozzákezdtek egy 250 férőhelyes szálló-szanatórium építéséhez, elkészültek a tervei a város vízellátásának.

A megye két új városa – Barót és Bodzaforduló – is megindult a további városiasodás útján. Baróton – a bányászvárosban – 110 új lakást, Bodzafordulón pedig 56-ot építettek. De mindkét város fejlődését a fokozottabb iparosítás is jellemzi. Baróton új nagykapacitású brikettgyár építkezését kezdték meg, Bodzafordulón pedig bővült a faipari vállalat helyi egysége, egy új iparág született, az építőanyag-ipar.”²⁰¹

A megyeközpontok fejlesztésével sorra jelennek meg a városközpontok átépítési makettjei,²⁰² a területrendezési perspektívák bemutatásai, a szociális és kulturális intézmények létrehozásának tervei (bölcsődék, kórházak,

²⁰¹ Megyei Tükör, 1971. január 23.

²⁰² Hargita, 1976. június 19.; Demeter Csanád: „Városrendezés” Csíkszeredában. In: Korunk, 2010/2, 101–108.

gyógyszertárak, szaklíceumok, színházak stb.), újabb gyárak és üzemek létrehozása (pl. a székelyudvarhelyi cérnagyár, a sepsiszentgyörgyi dohánygyár, a gyergyószentmiklósi bútorgyár, a csíkszeredai traktorgyár stb.), a munkásszállások építése stb.

Az egyik legnagyobb beruházás a térségben az 1976-ban elkezdett csíkszeredai megyeközpont átalakítása volt, aminek sok régi ház esett áldozatul.²⁰³ Ennek jelentőségét az is növelte, hogy a párt első embere személyes látogatásai (1968, 1972, 1976) alkalmával mutatta be a terveket a nagy nyilvánosság előtt. Az építkezések tervét egy bukaresti tervezőintézeti kollektíva végezte el Gheorghe Dorin építész vezetésével.²⁰⁴ Ettől kezdve a legfontosabb feladata minden Hargita megyei építésznek a városközpont új arculatának megteremtése volt.²⁰⁵ Lássuk példaként az építkezésekről szóló 1977/5331-es elnöki rendelkezés egyes pontjait:

- A közigazgatási székház a kompozíció közepén helyezkedjék el
- A Művelődési Palota az utca ellentétes oldalán kapjon helyet
- A Posta székházának bővítésére más megoldást kell keresni
- A megvalósítandó épületek a román nép építészetének sajátosságait tükrözzék
- 1980-ra befejezzék az egész együttes építését²⁰⁶

Ezeknek a határozatoknak a pontjai a nyilvánosság számára is elérhetővé váltak, így a lakosság is nyomon követhette az építkezések ütemét.²⁰⁷ A sajtóban megjelenő cikkek terjedelméből és mennyiségéből ítélve meg lehet állapítani, hogy az adott időpontban a hatalom mennyire szorgalmazta az urbanizálódási tervek megvalósítását. 1978-ban a következőképpen írtak Hargita megye központjáról:

²⁰³ *A mi utcánk*: Csíkszereda lebontott utcáinak emlékére. Csíkszereda, 2003, Csíki Műemlékvédő Egyesület, 3.

²⁰⁴ Kovács Nemere, Mirk László: *Riportúton az Olt mentén. Fiatalok az iparban, mezőgazdaságban, az építőtelepeken*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1987., 42.

²⁰⁵ Hargita, 1976. október 6.

²⁰⁶ AHDJH, fond Comitetul Municipal PCR Miercurea-Ciuc, dosar 2/1980, 64 f.; Kovács Nemere, Mirk László (1987), 42.

²⁰⁷ Lásd például: Hargita, 1978. november 6. vagy a Hargita, 1979. szeptember 9.

„Az új városközpont munkálatainak értéke meghaladja a 800 000 lejt, körülbelül 8400 lakást, egy új művelődési házat, a politikai adminisztratív székházat, nagy befogadóképességű szállodát, mezőgazdasági élelmiszerpiacot, polivalens sportcsarnokot, 30 000 négyzetméter összfelületű kereskedelmi egységeket, valamint iskolákat, óvodákat, bölcsődéket, egészségügyi rendelőt és másokat foglal magába.”²⁰⁸

A „gigászi munka” több tízelezes tömbház felépítésével egészült ki, amelyek átadása 1979 júniusában kezdődött el.

A tervnek megfelelően elkezdtek az átalakításokat, amelyek számos akadályba ütköztek, így nem sikerült minden alkalommal betartani az előírt határidőt. A probléma okát egyrészt abban látták, hogy nem egyszer objektív nehézségek (dokumentációk hiánya, anyagellátási és szállítási zavarok) hátráltatták a munkát, másrészt a vállalat dolgozói tanácsa, az építőtelepek vezetőségei sem tettek meg mindent a tevékenység hatékonysága és megjavítása érdekében. Erre utal a saját beruházási terv nem teljesítése, egyes gépi eszközök alacsony kihasználási foka, a jelentős elvesztegetett munkaidő, az anyaggazdálkodásban megmutatkozó fonáságok és más negatív előjelű jelenségek.”²⁰⁹

A nyolcvanas évek közepére (1984) végül elkészült a tervezett szocialista típusú megyeközpont, és a legfontosabb események színhelyévé vált. A párt itt tartotta legfontosabb gyűléseit, ünnepeit, a pártfőtitkár látogatásai alkalmával innen beszélt a lakossághoz, ezért kapta a Tapstér elnevezést az épületegyüttes főtere.

A megyeszékhely létrehozása Rigó László Szabolcs építészmérnök szerint különleges feladatokra vállalkozó szakembereket igényelt, hiszen Csík-szereda talaja ásványi sók oldatával telített, és a geológiai törések is gyakoriak.²¹⁰ Ennek következtében mélyépítészeti munkálatokat kellett végezniük, több épületnek az alapozását mélyebben kellett megásni, ami időigényes és költséges volt. Számos más építkezési bravúrokról számolnak be az újságok és a korabeli kiadványok. Böjte Árpád építésztechnikus egy mesébe illő történetet mesél el arról, hogy hogyan is tudták éjt nappallá téve felépíteni a műjégpályát az 1972-es jégkorongbajnokságra:

²⁰⁸ Hargita, 1978. november 11.

²⁰⁹ Hargita, 1979. február 13.

²¹⁰ Kovács Nemere, Mirk László (1987): *i.m.*, 43.

„Ekkor történt meg ez a mulatságos eset is: az építők még késő este is a pálya alapozásán dolgoztak, az egyenlítő betonöntést végezték, amikor a fáradtságtól le-lekoppant a mesterek szeme. Erre aztán valakinek csudajó ötlete támadt. Áthívta a szomszédos vendéglő népi zenekarát, s azután olyan kézalávaló örvendeztette meg az építőket, hogy minden fáradtságukat elfelejtették, és pár óra alatt végeztek a munkájukkal.”²¹¹

Hasonló szenzációnak számított az épület-áthelyezési program is. 1984 januárjában döntés született arról, hogy Csíkszereda bankházát szó szerint elköltöztetik, amely az országban a kilencedik ilyen építkezési módszer volt. *„A munkát március 27-én kezdtük el. Meg kellett előbb erősíteni az épület alapját. Miután kiöntöttük az épületet megerősítő vasbetonkeretet, júliusban sikerrel elszakítottuk a régi alaptól. Ekkor már ez a 2400 tonna súlyú épület vasból készült alátámasztási elemeken állt. Július 29-én két olajnyomó henger kimozdította helyéből a két emelet magas épületet. Másnap reggel 8 óra 27 perckor elindult, és egy hónapra rá, augusztus 29-én este 10 óra 58 perckor – 127,78 méteres út megtétele után, miközben a bankban egy percig sem szünetelt a munka – megérkezett a mai helyére.”²¹²*

Az épületegyüttes óránkénti sebessége 2,2 méteres volt, ami naponta 30 méteres előrehaladást eredményezett.²¹³ Más különleges építészeti megoldásokról is készültek feljegyzések, mint például a Craiováról Csíkszeredába szállított négy lakrészes, térelemekből álló lakóház gyors összeszerelése, ami 16-20 óra alatt készen állt.²¹⁴

Hasonló építkezési folyamat zajlott le Kovászna megyében is, ahol sorra jelennek meg a lakónegyedek, a köz- és művelődési intézmények. Sepsiszentgyörgyön a hetvenes évek elején elkészített hivatalos statisztika szerint áganként jelölték meg a municípium adatait. Az iparban a város össztermelésének növekedése iparáganként 1970-ben az 1965-ös évhez viszonyítva a következő képet nyújtja százalékban: fémfeldolgozás 503, építőanyag-ipar 380, faipar 186, konfekció 279, élelmiszeripar 166. Az alkalmazottak létszáma az 1965-ös évi 8919-ről több mint 11 ezerre emelkedett. Kereskedelem

²¹¹ Uo., 41.

²¹² Uo. 43.

²¹³ Hargita, 1984. július 28.

²¹⁴ Kovács Nemere, Mirk László (1987): *i.m.*, 43.

szempontjából a helyi vállalatok 1970-ben, öt év alatt 62,6 százalékkal több árut forgalmaztak, így 54,5 százalékkal növekedett az élelmiszeripari cikkek aránya, 78,9 százalékkal a vendéglátó-ipari egységek áruforgalma. 1966–1970 között 2 328 hűtőszekrényt, 3781 televíziót, 3218 rádiót, 2047 mosógépet, 1010 porszívót, és 37.309.000 lej értékű bútort adtak el. Ezzel párhuzamosan a rádió előfizetők száma is növekedett, 1965-ben 6558 volt, 1970-ben pedig 8 978, a televízió előfizetők számaránya 1965-ben 698, 1970-ben 4030.²¹⁵

Ha az oktatási egységeket vesszük figyelembe, akkor 1970-ben a város területén működött 16 óvoda 823 gyerekkel, 8 általános iskola 2973 tanulóval, 2 elméleti líceum 1473 tanulóval, egy ipari szaklíceum 140 tanulóval és egy mesterképző iskola 49 tanulóval.

Az egészségügyben négy egészségügyi kör, két vállalati rendelő és egy városi poliklinika állt a lakosok rendelkezésére.

Hivatalos adatok szerint a beruházásokból az elmúlt ötéves terv időszakában 270,4 millió lejt fordítottak Sepsiszentgyörgy fejlesztésére, állami alapokból 1784 lakrészt építettek, létrejött az új postapalota, az új 500 ülőhelyes filmszínház, egy általános iskola, egy új szálló, meg egy szupermagazin (nagyüzlet).²¹⁶

Ezzel szemben pedig megjelentek olyan vélemények is, amelyek felhívták a figyelmet az ésszerűtlen építkezésekre:

„Külső városképe Sepsiszentgyörgynek ideális. A külső rálátás, bárholnan tekintve, meglepően szép. Zavaró, hogy az Őrkő várszerű csúcsát lebányázták, így pótolhatatlanul eltűnt egy kőkorszakbeli emberi település. A belső városkép kérdése már sokkal bonyolultabb. Meglepő a városi utcák fátlansága, a kis parkok és arra alkalmas területek felszámolása. Itt gondolkák a volt szénpiacra, a volt bálház és városmajor közti térre, a volt barompiacra, a telefonpalota beszorítására a szűk utca kereszteződésében és így tovább. Az utcák fátlansága 5-10 000 fával megoldható, az elveszett parkok viszont pótolhatatlanok, és 20-30 év után a következő városrendező törheti a fejét. [...] A Debren-patak kanalizálására és befödésére, a marosvásárhelyi

²¹⁵ Megyei Tükör, 1971. március 9.

²¹⁶ Uo.

*közegészségügyi intézet keretében, munkatársaimmal tanulmányt készítetünk 20 évvel ezelőtt. Ebben a tanulmányban szó volt a vízellátásról, általános kanalizálásról, víztisztításról stb. Annak idején a tanulmányt eljuttattuk a városhoz, majd később a szerkesztőséghez is. Sorsukról nem tudok.*²¹⁷

A szocialista városkép kialakításának terve leginkább Bukarestben érvényesült, ahol 1981-től kezdve a város 3 legrégebbi negyedének nagy részét lerombolták, hogy fölépíthessék a Szocializmus Győzelme Sugárutat. A nemzetközi, magyar és román kulturális körök tiltakozása dacára több műemléknek számító templomot, épületet romboltak le ennek érdekében.²¹⁸ De az ország többi városaiban is számos műemlék és régi városrész esett áldozatul a településrendezési terveknek.²¹⁹ Ugyanakkor a szisztematizálási tervnek megfelelően a falvak városiasítására is törekedtek, ezt jelképezte több falu tömbházakkal való beépítése.²²⁰

*„A lendületes fejlődés gazdag két évtizedében megújító változásokon mentek át a falusi településeink is. A megye megalakulásától napjainkig, állami alapokból 800 tömbházlakás, a lakosság saját anyagi és pénzeszközeiből több mint 10 ezer lakás épült. A tömbházak, az új lakóházak szomszédságában faluhelyen is új iskolák, orvosi rendelők, művelődési otthonok, kereskedelmi egységek emelkedtek. Egyre több az olyan település, ahol körvonalazódik az új községközpont arcúata, Farkaslaka, Salamás, Gyergyótölgyes, Gyergyóújfalu, és mások biztos említhetők ezek között. A vezetékes ivóvízellátás, a kanalizálás, a korszerűsített utak, járdák ugyancsak megszokott tartozékai napjaink falvainak, akárcsak a tetszetős parkok és zöldövezetek.*²²¹

²¹⁷ Dr. Horváth Ferenc volt sepsiszentgyörgyi főorvos véleménye Kovászna megye székhelyének urbanizálásáról. In: Megyei Tükör, 1971. július 1.

²¹⁸ Országos épületbontási prömier Csíkszeredában. In: Hargita, 1982. augusztus 13.

²¹⁹ Lásd bővebben: *A mi utcánk*: Csíkszereda lebontott utcáinak emlékére. Csíki Műemlékvédő Egyesület, Csíkszereda, 2003

²²⁰ Lásd például Lövéte esetét a Hargita 1975. május 31-i lapszámában.

²²¹ Hargita, 1985. július 31.

II. 2. 4. A nyolcvanas évek urbanizációja

A nagyszabású településszerkezet-átalakítási programnak az RKP 1984. novemberi XIII. kongresszusán szenteltek ismét nagyobb figyelmet. A párt-határozat leszögezte, hogy a következő ötéves tervben folytatódni fog a termelt erők ésszerű, az ország egész területére kiterjedő telepítésének politikája. Így a tervidőszak során a városok fejlődése és az egyes községi központok kis agráripári városokká változása folytán, a városi lakosság el kell érje az 57-58 százalékot.²²² Mindezek ellenére az urbanizálódás a nyilvános adatok szerint sem érte el a kívánt mértéket, hiszen 1986-ban még az ország 13 360 helységéből 237 volt város, 2705 község és 10 418 falu.²²³

A városok kategorizálását a *Korunk* című folyóiratban megjelenő elemzés mutatta be:²²⁴

²²² *A Román Kommunista Párt XIII. kongresszusának irányelvei Románia gazdasági-társadalmi fejlesztése az 1986–1990-es ötéves terv időszakában és távlati irányvonala 2000-ig terjedően.* Bukarest, 1984. 42.

²²³ Molnár Jenő: *Románia városhálózatáról.* In: *Korunk*, 1986. augusztus, 578.

²²⁴ Uo. 578.

Város- kategóri- ák Lélek- számmal	Városok száma		Városok népessége		% Városok száma		% Lélekszám	
	1968	1984	1968	1984	1968	1984	'68	'84
Összesen	236	237	7 144 859	11 141 775	100	100	100	100
Kisvárosok	168	134	1 734 027	1 456 193	71,2	56,6	24,3	13,0
10 000 alatti lélek- számmal	90	66	612 237	474 960	38,1	27,9	8,6	4,2
10 000– 20 000 közötti lé- lekszám	78	68	1 121 790	981 233	33,1	28,7	15,7	8,8
Közepes városok	55	82	2 074 323	3 507 380	23,3	34,6	29,0	31,5
20 000- 50 000 kö- zötti lélek- számmal	45	58	1 371 652	1 762 570	19,1	24,5	19,2	15,8
50 000– 100 000 közötti lé- lekszám- mal	10	24	702 671	1 744 810	4,2	10,1	9,8	15,7
Nagy- városok	12	10	1 904 516	4 217 013	5,1	8,4	26,6	37,9
100 000– 200 000 közötti lé- lekszám- mal	12	10	1 904 516	1 423 883	5,1	4,2	26,6	12,8
200 000– 350 000 közötti lé- lekszám- mal	0	10	0	2 793 130	0	4,2	0	25,1
Világvá- rosok	1	1	1 431 993	1 961 189	0,4	0,4	20,1	17,6
1 000 000 lélekszám felett	1	1	1 431 993	1 961 189	0,4	0,4	20,1	17,6

A táblázatból kitűnik, hogy a nyolcvanas évek Romániájában a kis- és közép nagyságú városok a legelterjedtebbek, ami az urbánus települések 91,2 százalékát tette ki. Gondoljunk arra, hogy olyan kis lélekszámú települések is városi rangot kaptak, mint a gyógyfürdőiről híres Tusnádfürdő, amely 1984-ben 2042 lakossal rendelkezett, és jelentős turisztikai fejlesztésekben részesült.

„Amíg 1964-ben mindössze 4 darab I. komfortú hellyel rendelkeztek, jelenleg a három új szállóban 632, a korszerűsített villákban pedig 361 vendéget szállásolhatnak el minden igényt kielégítő kényelmes szobákban. Új kezelési központ szolgálja a dolgozók egészségvédelmét (csúcsidényben 1400 – 1500 beteget kezelhetnek itt naponta), újjáépítették a mofettát, az Olt partján kiépített kempingben 312 hely várja a vendégeket, ugyanitt sátorverésre alkalmas területet jelöltek ki. Évente mintegy 60 000 ember fordul meg Tusnádfürdőn, köztük számosan külföldiek.”²²⁵

A hivatalos kimutatások szerint a 20 000 lakos alatti városok száma csökkent, azon felüliek száma pedig nőtt, viszont országos szinten a városok átlagos nagysága csak a 4800 főt éri el.²²⁶ A hivatalos adatok szerint a városi lakosság szempontjából mégis a nagyvárosokban él a fele népesség, hiszen ezek azok a nagy központok, amelyek koncentrálnak a munkaerőt.²²⁷ Ezt az érvet támasztja alá a Megyei Tükörben megjelenő szerkesztői vélemény is:

„Vitathatatlan tény, hogy – Mircea Malița szavaival élve – a városok valósággal felfalják a rurális jellegű településeket; amint az lényegében saját szemünkkel is látható. Világos: az országok népességének egyre jelentősebb része vonul napról napra újabb meglepetéseket tartogató, modern ipari központok felé, ez pedig ugyancsak általános szükségszerűségként értelmezendő.”²²⁸

Ezeknek a településeknek az optimalizálási feltételeit a városi szervezet városmagokra való felosztásában látta, ami körzetek kijelölésével valósulna meg.²²⁹ Egy-egy ilyen körzetnek önellátó, karbantartó és szolgáltató rendszereket kell fenntartania, ami magába foglalja a következő fontosabb intéz-

²²⁵ Hargita, 1985. augusztus 28.

²²⁶ Papp József András: *Város a tervezőasztalon I.* In: Korunk, 1987/6, 449.

²²⁷ Molnár Jenő (1986) : *i.m.*, 578.

²²⁸ Megyei Tükör, 1971. július 23.

²²⁹ Papp József András: *Város a tervezőasztalon II.* In: Korunk, 1987/8, 632.

ményeket: iskolák, szállodák, egészségügyi és sportlétesítmények, vásár-csarnokok, kiskertek (a kiegészítő élelmiszer-termelés miatt), illetve más kisebb ipari egységeket.²³⁰

A lakossági adatoknál viszont figyelembe kell venni, hogy a városok alá rendelt falvak és községek lakóinak számát is belesorolták a városi statisztikákba az 1968. évi 2-es számú törvény alapján.²³¹ Így például 1984-ben a községek száma 2705 volt (ez 13 123 falut jelentett), amelyből 135 városi alárendeltségűnek számított.²³² Kovászna és Hargita megyék esetében többnyire a kis és közepes városi települések voltak jellemzőek, amelyeknek a nagysága nem haladta meg a 30-50 000 főt.²³³

1983-ban a helyi lapban sorra jelennek meg Hargita megye településeinek a számvetései, amelyek az elmúlt pár esztendő eredményeit voltak hivatottak bemutatni. Itt megemlíthetjük a Csíkszeredára vonatkozó fontosabb építkezéseket: 1970-ben adták át az ötszáz ülőhelyes Transzilvánia filmszínházat, 1971-ben 510 ágygal a megyei kórházat, egy 800 helyes líceumot, 1972-ben telefon- és távírdaközpontot, a Modern Áruházat, a Fenyő Szállodát, a műjégpályát, négyezer méter vízhálózatot, az autóbusz-állomást, 1973-ban egy tízosztályos iskolát és egy napközit. 1974-ben a Faipari Líceum 20 osztályát, a Központi Áruházat, egy 12 osztályos szakiskolát, egy napközit és egy bölcsődét indítottak be, felszerelték az automata telefonközpontot, 1975-ben még ezer telefonvonalat kapcsoltak be a hálózatba. Megnyíltak a Testvériség sugarút két oldalán elhelyezkedő kereskedelmi egységek,²³⁴ tornaterem és iskolaműhely épült. 1976-ban a Tudor negyedben új iskolát avattak fel, vele együtt a tornatermet és a napközit. 1977-ben az új poliklinika megnyitását ünnepelték, 1979-ben a Kötöttárugyár nagy munkásétkezdéjét, 1980-ban egy internátus mellett újabb hatezer négyzetméter kereskedelmi felületet adtak át. 1981-ben az iskolák és a vízhálózat bővítésére fordítottak

²³⁰ Uo.

²³¹ Buletin Oficial al R.S.R., 1968. február. 17.

²³² Keszi-Harmath Sándor (1987): *i.m.*, 495.

²³³ Lásd részletesebben Vasile Cucunak, a városok rangsorolásáról írt osztályozását. In: Measnicov, Hristache, Terbici (1977): *i.m.*, 37.

²³⁴ 1980-ban Hargita megyében 1456 kereskedelmi és ételmezési egységet tartottak nyilván. ANDJH, C. J. H. al PCR, dosar 4/1980, 235 f.

hangsúlyt, 1982-ben az Állomás tér korszerűsítése zajlott le, és megkezdődött Csíkszereda új központjának kialakítása.²³⁵

A legtöbb településen nyomon követhetővé vált a felgyorsult iparosítás és urbanizáció mértéke, amiben persze nagy szerepe volt a helyi sajtónak, valamint a megyei néptanács propagandaosztálya által kiadott népszerűsítő füzeteknek.²³⁶

A diktatúra elmélyülésével a falurendezési munkálatok 1988-ban még jobban felgyorsultak: márciusi beszédében Ceaușescu bejelentette, hogy a falvak számát 13 000-ról 5-6000-re kell csökkenteni, és a falvak lakosságát modern blokkokba kell költöztetni. A rendelkezés értelmében közel felére kellett csökkenteni a falvak számát, ugyanakkor meghatározni a megmaradókat és azok nagyságát. A továbbiakban új épületeket csak ezeken a településeken lehetett létrehozni azért, hogy megvalósuljon a többi falu felszámolása. Ehhez persze hosszú időre volt szükség.²³⁷

Amint már említettük, tudatosan bontásra volt kiszemelve a legtöbb magyar és német, sokszor több évszázados templom és műemlék,²³⁸ ugyanakkor nem riadtak vissza egyes falvak teljes felszámolásától sem.²³⁹

Hargita megyében a rendelkezésnek megfelelően nyilvánosan is megnevezték az összezsúfolt települések névjegyzékét:

„A megyék, municípiumok, városok és községek általános fejlődésében beállt változások, a városi lakosság gyarapodása, egyszóval az új realitások szükségessé teszik az ország közigazgatási-területi szervezésének tökéletesítését. Ezt szolgálja az új törvény, melynek értelmében hazánkban 40 megye: 265 municípium és város – köztük 28 új város – és 2359 község, amiből 548 agráripari központ, létezik. E törvény előírásainak megfelelően az elmúlt napokban megyénkben is megtartották egyes helységek ideiglenes néptanácsai alakuló ülését, s megalakultak a következő ideiglenes néptanácsok:

²³⁵ Hargita, 1983. január 25.

²³⁶ Minden évben megjelent a megyék statisztikai adatait tartalmazó broszúrák és határozatok gyűjteménye, amelynek eredményei sokszor nem tükrözték a valós állapotokat.

²³⁷ Hunya Gábor (1990), 167.

²³⁸ Ara-Kovács Attila: *A nyolcvanas évek Romániája és az erdélyi magyarság*. Kézirat, Jakabffy Elemér Kortörténeti Gyűjteménye, Kolozsvár, 1986 (leltári szám: K347), 23.

²³⁹ A falurombolási mozgalomnak több száz falu esett áldozatul, lakóit kitelepítették, épületeit és műemlékeit pedig a bulldózerek rombolták szét.

Tulgheș-Corbu község ideiglenes néptanácsa Tulgheș és Corbu községek egyesülésével; Ulieș-Dârjiu község ideiglenes néptanácsa Ulieș és Dârjiu község egyesülésével; Lueta-Merești község ideiglenes néptanácsa Lueta és Merești község egyesülésével; Secuieni-Săcel község ideiglenes néptanácsa Secuieni-Săcel község egyesülésével; Frumoasa község ideiglenes néptanácsa Frumoasa és Păuleni-Ciuc községek egyesülésével, Mărtiniș község ideiglenes néptanácsa Mărtiniș és Ocland községek egyesülésével. [...] A területi-közigazgatási szervezés tökéletesítésére vonatkozó törvény ilyenformán biztosítja a városi és falusi munka-, élet- és művelődési feltételek egymáshoz való közelítését, az egész nép anyagi és szellemi színvonala, civilizációs foka további növelését, ami legfőbb célja pártunk és államunk egész politikájának.”²⁴⁰

Nemzetiségi szempontból az új ipari központok kiépítésekor a városok magyar jellegét kétféleképpen vették figyelembe a hatalom képviselői: az iparosításra alkalmas magyar jellegű városok egy részét kolonizációs célpontként kezelték, és tudatos betelepítési hullámokkal igyekeztek megváltoztatni etnikai arculatát. A hatalom legfőbb képviselője elfelejtette az 1971-ben elmondott beszédét, amelyben megígérte, hogy sem a románokat nem szeretné elköltöztetni, sem a németeket, sem a magyarokat.²⁴¹

Más esetekben a többségi nyelvterülethez közelebb eső városokat részesítették előnyben akkor is, ha az adott régióban valamely magyar jellegű városban egyes ipari ágazatoknak komoly hagyományai voltak. Az iparosodással összefüggő urbanizáció a kisebbségi népcsoportok esetében felerősítheti – és a magyar kisebbségek esetében fel is erősítette – azokat az iskoláztatási, nyelvi hátrányokat, amelyek miatt a kisebbségek iskolai képzettség tekintetében általában jóval elmaradnak az országos átlagtól.²⁴² A mesterségesen felgyorsított kommunista urbanizációnak ezt a több kísérőjelenségre is visszavezethető erőteljes asszimilációs hatását jól érzékelteti a magyar népességarányának 20 százaléknál nagyobb csökkenését kimutató városok statisztikája.²⁴³

²⁴⁰ Hargita, 1989. május 13. (Lásd a települések magyar nevét a mellékletben.)

²⁴¹ Nicolae Ceaușescu beszéde a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának plenáris ülésén. In: Megyei Tükör, 1971. március 14.

²⁴² Szarka László (2001): *i.m.*,

²⁴³ Uo.

II. 2. 5. Lakáspolitikai

Nicolae Șt. Noica a kommunista időszak lakásfejlesztési programját két korszakra osztotta: az első 1948-tól az ötvenes évek közepéig, míg a második az ezt követő időszak, 1989-ig.²⁴⁴ Az első nagy beruházásokból 1948–1956 között az iparosodó városok és a bányászat kapott a legtöbb lakásépítési engedélyt, ami magával hozta e vidékek népességnövekedését is. Így például Vajdahunyad város lakossága ebben az időszakban évente 7%-kal nőtt, Brassó városában pedig évi 4%-os növekedést jegyeztek fel.²⁴⁵ Viszont ez közel sem elégítette ki a keresletet, hiszen a városok lakosságának növekedésével párhuzamosan egyre csak nőtt a lakóházak építésének igénye. A népszámlálási adatok szerint 1948–1956 között a lakosság átlagban évente 170 000 személlyel növekedett, míg a lakások száma csak 15 000-rel. Ez azt jelenti, hogy ebben a periódusban minden 12 emberre jutott egy lakás, ami egyértelműen a lakáshiányt az egyik legégetőbb kérdéssé léptette elő úgy gazdasági, mint társadalmi szempontból. A román politikai vezetés a probléma megoldására elsősorban gyors lakásépítést rendelt el. A lakások minősége csak másodlagos kérdés volt. Ezzel egy időben paradox módon megjelentek azok a törvények, amelyek a magánlakások építésének lehetőségét csökkentették.²⁴⁶

A hiányt még az is fokozta, hogy a pártpolitikának megfelelően az 1950 előtt épült házakat hagyták elromosodni, hiszen szakítani akartak a „felszabadulás” előtti hagyományokkal. Bevett szokás volt főleg a hetvenes évektől, hogy egy-egy régi omladozó ház lerombolását nyilvános keretek között végezték, átadva a helyet az új szocialista típusú tömbházépületeknek. A városvezetés egyértelműen kijelölte az urbanizálódás, vagyis a haladás útját, ellentétbe állítva a példaként meghagyott, omlásnak induló kapitalista szimbólumokkal.

„Nem könnyű a városgazdák dolga. Az építészeké. Két időt kell egyeztetniük, miközben a tegnapira úgy vigyáznak, mint az új lakónegyedek rendjére

²⁴⁴ Nicolae Șt. Noica (2003): *i.m.*, 110.

²⁴⁵ Uo.

²⁴⁶ Dennis Deletant (2002): *i.m.*, 393–398.

és harmóniájára. Mert az új hely foglalója mindig bolydultsággal jár... Kicsiny településeinken is ugyanez a gond. Így mutat a terep: bontásra ítélt házsorok, néhány nappal később már ugyanott alapoznak, a vasbeton tartóelemeket rögzítik. Mindez a régi, mutatóban meghagyott épületek (esetleg egy utcásor) tözsomszédságában.”²⁴⁷

Egyes adatok szerint az 1977–1987 közötti időszakban országszerte 182500 lakást romboltak le, amelyből 98 000-et városon és 84 500-at falun.²⁴⁸ A legtöbb nagyváros központi terét is átalakították szocialista közigazgatási központtá. Itt gondoljunk Hargita és Kovászna megye városainak átalakítására. A leglátványosabb talán Csíkszereda Lenin utcai házsorának lerombolása volt, vagy ahogy a helyi sajtóban nevezték, „országos épületbontási prömier”.

„Augusztus 12., kilenc óra. Utolsó mozzanathoz érkeztek az előkészületek, helyükön a robbantópatronok, utolsó ellenőrzés, riadóztatás. Majd tíz óra után három perccel Rákosi mérnök²⁴⁹ elkezdi a visszaszámlálást: 5, 4, 3, 2, 1, 0 – és ebben a pillanatban megingott az épület, és másodpercek alatt összedőlt. Mi, akik fülsiketítő robajra vártunk, kellemesen csalódva nyugtáztuk: alig volt zaj... És porfelhőbe burkolózott a környék. Majd megérkeztek a locsolókocsik, s néhány perc múlva, mintha semmi sem történt volna. Azaz igen békés robbantás csinált helyet az újnak, a korszerűnek.”²⁵⁰

Ezt nyomatékosította az a képsorozat, amelyet a szerkesztőség fotósa állított össze, és amely minden apró részletet dokumentált, lehetővé téve így, hogy az egész megye lakossága láthassa a régi elmúlását, helyet csinálva a jövőnek, a modernnek. Ez akár jelképes mozzanatot is jelenthetett az olvasó számára, jelezve, hogy a hatalom nem tűr meg más utat, csakis a kommunizmus által kijelöltet.

1966 után a lakások építése kizárólag városon valósult meg, amelyeket állami alapból építettek. Országszerte az építkezések a Műépítészeti és Építészeti Bizottság hatókörébe tartoztak, amelyet 1952-ben hoztak létre, de a

²⁴⁷ Hargita, 1982. augusztus 14.

²⁴⁸ Nicolae Șt. Noica (2003): *i.m.*, 111.

²⁴⁹ Rákosi Zoltán mérnök, a csíkszeredai Vasút Építőanyag-kitermelő Vállalat igazgatója vezette az épület bontási folyamatát.

²⁵⁰ Hargita, 1982. augusztus 13.

helyi közigazgatási szerveknek is volt kezdeményező joguk.²⁵¹ Az állam tulajdonában voltak mindazok a területek és eszközök, amelyek szükségesek voltak az építkezésekhez. A felmérések szerint 1966-ban 17,7%-a a városi lakosságnak tömbházlakásban lakott, 1977-re ez a szám 42%-ra növekedik, a kilencvenes évek elejére pedig ez a szám elérte a 72%-ot.²⁵²

Példának megemlíthetjük a bányászatáról híres Balánbányát (1967-től nyeri el a városi rangot), amelynek lakossága 1956-ban 1002, 1974-ben 12 000, 1983-ban 14 415, 1986-ban pedig 16 180 lakosra duzzadt.²⁵³ Ez egyrészt várossá válásának, másrészt a növekvő bányaiipari kitermeléseknek volt köszönhető. Itt 1966 és 1989 között 72 tömbház készült, amely a lakosság 93%-nak adott otthont.²⁵⁴ Ez összesen 2896 lakrészt jelentett, ebből 120 első osztályú, 1500 másodosztályú, a többi harmad- és negyedosztályú lakás volt.²⁵⁵ A lakásépítések mellett jelentős beruházásokkal próbálták urbanizálni a települést, így 1966-ban labdarúgó-stadiont, 1969-ben bányászprofilú szakközépiskolát, 1973-ban kórházat építettek.²⁵⁶ Ha megfigyeljük a lakosság foglalkozási statisztikáját, azt látjuk, hogy 1950-ben az ország lakosságának 12%-a dolgozott ipari szférában, míg 1963-ban 17,5%.²⁵⁷ A leggyakoribb lakások 2 vagy 3 szobából álltak, viszont a szobákat elég kisméretűekre tervezték.

Csíkszeredában a pártfőtitkár székelyföldi látogatásai után és az 1972-es, illetve 1974-es párthatározatok alapján meg kellett oldani az egyre növekvő lakáshiányt. Így a nagyobb városokban egyre nagyobb számban kezdtek emelkedni a szocialista rendszerre jellemző betonkolosszusok. Csíkszeredában több lakónegyed is ebben az időben alakul ki, például a Jégpálya, a Tudor Vladimirescu, a Kalász, a Hargita, a Testvériség, a Malom negye-

²⁵¹ Nicolae Șt Noica (2003): *i.m.*, 123-124.

²⁵² Uo. 127.

²⁵³ Péter László: *Elszegényedés és szegregálódás egy ipari kisvárosban*. In: WEB, 2003. május, 11. szám, 27.

²⁵⁴ *Hargita*, 1987. augusztus 4.

²⁵⁵ Péter László (2003): *i.m.*, 21.

²⁵⁶ *Hargita*, 1982. október 13.

²⁵⁷ Dezvoltarea Industriei Republicii Populare Române, *Culegere de Date Statistice*—Direcția Centrală de Statistică, Buc. 1964, 10.

dek.²⁵⁸ Az építkezések ellenőrzésére egy héttagú bizottságot neveztek ki Ráduly Sándor, Bokor Mózes, Böjte Árpád, Garusen Gezea, Pușcașu Vasile, Barabás István, és Kövér József személyében.²⁵⁹ Ceaușescu 1976-os látogatása alkalmakor kijelentette: „Csíkszereda vonatkozásában ugyanakkor ki kell dolgozni egy alapos szisztematizálási tervet is, hiszen 6000-7000 lakás felépítése tulajdonképpen már egy új várost jelent. Építsünk úgy, hogy 1980-ra Csíkszereda modern város legyen, a székelyek igazi büszkesége.”²⁶⁰ Ennek szellemében a nyilvános adatok szerint 1971–1975 között összesen 2573 lakás épült, míg 1975–1980 között ennek majdnem a duplája, 4700.²⁶¹ Szemléltetésként megemlíthetjük az 1984 első félévére vonatkozó tömbház-építkezési tervet, amely jól érzékelteti a lakások iránti nagyfokú igényt.²⁶² „Visszatérve a lakásépítkezésekre, a tények arra utalnak, hogy adottsághoz, lehetőséghez mért az idei fizikai feladat. Az első félévi tervben 217 lakás átadása szerepel, amelyből 21-be máris beköltözhettek a lakók. 168-nak a simítási munkálatai folyamatban vannak, 188-nak pedig a tartószerkezetén dolgoznak. Ezekből a számadatokból is kitűnik, hogy valós lehetőség van az első félévi átadások maradéktalan teljesítésére.”²⁶³

Az 1970-es évektől a szisztematizálási tervnek megfelelően a lakáspolitikai két alapvető célt szolgált: a lakosság homogenizálását az állam által kijelölt élettérben, illetve az épületek uniformizálását, egységesítését, amely eltüntette a falu és a város közötti különbségeket és a hagyományos életmódot.²⁶⁴ Az 1972-es pártkonferencia után elkezdődhetett a gyorsított iparosítás, ennek következtében ipartelepeket kellett létesíteni, ezeket munkásszállókkal ellátni, meg kellett oldani bizonyos szinten a csatornázást, a vízhálózat és az infrastruktúra problémáját. Ennek legjobb példája Vlahica város ütemes fejlődése:

²⁵⁸ Hargita, 1982. július 18.

²⁵⁹ AHDJH, fond Comitetul Municipal PCR Miercurea-Ciuc, dosar 11/1973, 30 f.

²⁶⁰ Hargita, 1978. november 11.

²⁶¹ Hargita, 1983. július 17.

²⁶² Az 1982–1984-es gazdasági beruházások adatait lásd részletesen, AHDJH, fond Comitetul Municipal PCR Miercurea-Ciuc, dosar 1/1984, 76–100 f.

²⁶³ Hargita, 1984. március 13.

²⁶⁴ Nicolae Șt Noica (2003): *i.m.*, 112.

„Ahogy nőtt, izmosodott a gyár, úgy épült, gyarapodott a város is. A műút két oldalán, régi falusi porták mellett, a hajdani munkásbarakkok helyén, egyre több korszerű épület emelkedik a magasba. Míg az 50-es évek elején az üzem köré tömörült négy tízesház képezte a munkásváros bölcsőjét, az utóbbi öt év alatt 130 magánlakást építettek, 120-at korszerűsítettek és 1968-ban már 13 tömbház 25 első osztályú lakrészszel biztosít kényelmes, összkomfortos lakhelyet az üzem dolgozóinak. Átadás előtt áll egy újabb tömbház. Így az egy főre eső lakterület az 1955 évi 6-7 négyzetméterrel szemben 8-9 négyzetméterrel növekedett.”²⁶⁵

A konferencián elhangzott, hogy a falusi házak építését vissza kell szorítani, és csak az iparosodott területeket kell fejleszteni, amit már több éve leszögeztek. A hozzászólók azt nehezményezték, hogy a rendelkezés ellenére, amely előírta, hogy új épületeket csak a községek belterületén lehetett emelni, továbbra is mindenki mindenhol építhetett. A néptanácsok pedig nem gyakoroltak kellő ellenőrzést és nem intézkednek mindazoknak a felelősségre vonásáról, akik megszegik az ország törvényeit ebben a tekintetben.²⁶⁶

Ettől kezdve pontosan meghatározták azokat a területeket, ahová építeni lehetett, a lakások sűrűségét és az egy lakásra jutó személyek számát is. A tömbházakat, attól függően, hogy hány szintesek, egy előre megállapított nagyságú alapterületre lehetett emelni, megjelölve három kategóriát: háromszintes tömbház 4000 m², három és öt szint között 4500–7000 m², míg öt és kilenc szint között 7000–10 000 m² lehetett.²⁶⁷

Az egy lakosra jutó felület 8 m² volt átlagosan, ami egy normális két-szobás lakás esetében 23-38 m² között változott. Az épületeket a hatvanas évektől kezdődően többnyire előre legyártott betonfalakból állították össze, így rövid idő alatt és kevesebb anyagból lehetett építkezni. A vasbetonból készült tömbházak száma 1970-ben a felmérések alapján 78%-ot, míg 1980-ban 91,8%-ot tett ki.²⁶⁸

²⁶⁵ Hargita, 1969. február 14.

²⁶⁶ Hargita, 1972. július 20.

²⁶⁷ Nicolae Șt. Noica (2003): *i.m.*, 122.

²⁶⁸ Uo. 130.

A lakások árai a következőképpen alakultak.²⁶⁹

Szobák száma	Lakás felülete négyzetméterben	Egy lakás előállítási áron (lejben)	Egy lakás szerződéses áron (lejben)
1	23	42 240	46 740
	25	45 200	50 000
1	27	50 180	53 080
	31	56 100	59 600
2	37	63 120	69 420
	43	72 000	79 200
2	45	75 020	82 460
	51	83 900	92 240
3	50	82 700	90 950
	55	90 100	99 100
3	60	97 600	107 500
	65	105 000	115 650

A táblázat szerint is jól látható, hogy a lakásárak meghatározása elég összetett volt, hiszen függött a szobák számától, felületétől és minőségi szintjétől.

II. 2. 6. Komfort és kényelem?

A lakások komfort szerinti besorolása 1977 után következett be. Az első- és másodosztályú lakások mellett harmadosztályú és negyedosztályú lakások is megjelentek. Ez utóbbiak nem rendelkeztek kamrával, erkéllyel, megfelelő konyhával és fürdőszobával. Egy 1970-ben készített tanulmány a következőképpen határozta meg a komfort fogalmát:

„Felfogásunk szerint a kellemesebb és harmonikusabb élethez, a munka utáni pihenéshez, a kényelemhez, sőt egyes kulturális és művészi igényünk kielégítéséhez szükséges feltételek összessége.”²⁷⁰

²⁶⁹ Uo. 134.

A lakások minőségi besorolásáról kérdezték Radó Kálmán építész, a Maros megyei Városrendezési, Építészeti és Tervezési Igazgatóság igazgatóját, hogy miben különbözik az I. osztályútól a többi. A válasz:

„Elsősorban kisebbek lesznek, másodsorban a befejezési munkálatoknál mutatkozik az eltérés. De itt azonnal meg kell jegyeznem, hogy a III. vagy IV. kategóriájú lakások is sokkal nagyobb kényelmet biztosítanak, mint Marosvásárhely főterén lévő régi házak 90 százaléka. Szováta kivételével – ahol erre nincsenek megfelelő feltételek – minden lakásban (tehát garzonlakásban is) bevezetjük a hideg és meleg vizet, központi fűtést. Általában arra törekedtünk, hogy a homlokzat kiképzése, a közös helyiségek – mint a lépcsőház, a közös fürdő stb. – befejező munkálatainak minősége semmibe se különbözzék az első osztályúakétól. A területcsökkentést a kevésbé fontos helyiségek teljes vagy részleges megszüntetésével érjük el. Nem építünk balkont, a konyha szerepét az egyik szobából leválasztott főzőfülke veszi át, kisebbek lesznek az előszobák, a fürdőszoba vagy tusolóhelyiségek stb., egyszerűsítjük a befejezési munkálatokat a lakások belsejében. Nem festjük le a falakat, csempe helyett olajfestéket alkalmazunk, a mozaik helyett betont. Az ilyen egyszerű munkálatok műnőségén minden lakó anyagi lehetőségeinek megfelelően javíthat. Eddig is, miután kiszáradtak a falak, a lakók újrafestették szobáikat. A lakóknak joguk van rakatni, a mosdófülkébe tusolót felszerelni és így tovább.”²⁷¹

Tény, hogy nagyon sok lakásban ennek ellenére nem voltak meg a megfelelő berendezések, egy-egy lakást félkészben adtak át, így rengeteg panaszlevél érkezett a megyei lapok szerkesztőségéhez.²⁷² Íme néhány:

„A 7/b tömbházban a 14-es lakásban egy megrepedt csőből kifolyó víz hónapok óta áztatja a falat. A parkett bírta egy darabig, de aztán meguntta és... rothadni kezdett. Beáztak a szomszéd 13-as lakrész falai is.”²⁷³

²⁷⁰ Tiberiu Bogdan: *Társadalmi integráció Brassó egy új lakótelepén*. A szocialista városok és a szociológia. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1971, 260.

²⁷¹ Vörös Zászló, 1968. október 5.

²⁷² A megyei pártszervezethez is több száz kérés és panaszlevél érkezett a lakásokkal kapcsolatosan. ANDJH, fond C. J. H. al PCR 1968–1969, dosar 4/1980, 15 f.

²⁷³ Megyei Tükör, 1970. november 12.

A rettegett téli hónapok mindig fejtörést okoztak a lakóknak, hiszen legtöbbször valami oknál fogva nem volt megfelelő fűtésük.

„A legtöbb bajt talán a fűtőtestek okozzák. Szerelés előtt nem tisztították jól ki, és most nagyon sok közülük csak félig vagy egyáltalán nem melegedik. Különösen a nemrég átadott 4-es és 4/a blokkban nem kielégítő a fűtőtestek működése. Nem a leghatékonyabb az elosztásuk sem. A 4-a 19-es részén például a kishobában tizenkét szelvényből álló, míg a nagyszobában csak 11 szelvényből álló fűtőtestet építettek be a szerelők. A többi blokkban sem tökéletes a fűtőtestek működése. Zöld Ádám lakásában az egyik fűtőtest csak félig melegszik be. A lakók úgy védekeznek a hideg ellen, ahogy tudnak. Az egyik lakásban az apa, amikor hideg van, fölteszi kisgyerekét a langyos fűtőtestre. Máshol villanymelegítőt állítanak be.”²⁷⁴

A legnehezebb helyzetben a lakótelepi munkások voltak, hiszen a számukra kialakított lakások sokszor nagyon mostoha körülményeket biztosítottak. A munkásszállásokat színük miatt „csokoládé-barakkoknak”²⁷⁵ is nevezték a csíkszeredai építők, mivel a helyiségben (szobának nem nevezhető) kilenc vaságy, a sarokban halom hasábfa, szemközt „fáradt meleget árasztó dobkályha” és egy mosdótál állt kilenc ember rendelkezésére. A bútorzathoz tartozott még egy kétrekeszes szekrény és egy főzőkályha, ami az asztal szerepét töltötte be.²⁷⁶ A csíkszeredai Borvíz utcai munkásszálló rossz körülményeiről így írt egy volt lakója:

„Három hónapot töltöttem az Építkezési Tröszt munkáslakásában, a túlsúfolt hálóban. A közel száz nap alatt egyszer sem sűrűltak, egyszer sem fertőtlenítettek. Ez még tűrhető lenne, ha legalább naponta, rendszeresen sepregetnének, de ezzel is takarékoskodnak, hétvégére tartogatják. Az eredmény? – Hogy pihenésünk rovására, bőven tenyésznek a kellemetlenkedő háziállatok. De más baj is van, az ágyaink – úgy látszik, hogy a tisztasággal mindenképp csak hosszú távon rendezkedett be a gondnokság, mert a kéthetente járó váltó fehérneműt is csak két hónaponként kapjuk. Arról pedig,

²⁷⁴ Megyei Tükör, 1970. november 12.

²⁷⁵ Hargita, 1969. november 6.

²⁷⁶ Hargita, 1970. január 31.

hogyan az illemhelyek, a sáros udvar és a víz körül mekkora nehézségeink vannak, csak azok tudnak, akik itt laknak."²⁷⁷

Hadházi László riportja valamivel pozitívabb képet nyújt a Kovászna megyei munkásotthonokról, amelyekben szerinte rend van, tisztaság, csend, s aki akar, pihenhet kedvére, vagy a klubba is mehet. A munkásszállók tehát lassan csak korszerűsödtek.²⁷⁸

A leányotthonok színvonala valamivel előnyösebb helyzetben volt, habár itt is akadt sok tennivaló. Az egyik leírás szerint az épületben a földszinten egy nagyobb szobában takaros klubhelyiség, tévé- és rádiókészülék, mintegy 250 kötetes kis könyvtár, társasjáték, virágfolyondárok és a falakon ízléses reprodukciók köszöntötték az oda látogatót. Az ablakokon, ajtókon új függönyök, a kihúzható kanapéken új gyapjútakarók tették hangulatosabbá a szobákat. És ami a legfőbb dolognak számított, hogy tisztaság és rend volt mindenütt. Az újságíró meg is jegyezte, hogy vedrekkel, mosdótálakkal nem kell már csörömpölni, locsolkodni a lépcsőkön, folyosókon, meg a mosdókban, hiszen tágas és többkabinos zuhanyzóhelyiségek mindig a leányok rendelkezésére álltak. S ha váratlanul betoppan a hozzátartozók közül valaki, ott a szépen berendezett vendégszóba, el lehetett csendben beszélgetni, s ha a rokon messziről érkezett, az éjjelt is ott tölthette.²⁷⁹

A komfort mellett a további rendelkezések pontosan meghatározták a lakóterületek méretét és anyagi helyzetét. Így egy kétszobás lakás esetében kategorizálták a hasznos felület és az építésre fordított összeg arányát:

Lakástípus	Hasznos terület/m ²	Építkezési költségek lejben
I.	52-55	51-54 000
II.	35-40	35-40 000
III.	28-31	27-31 000
IV.	26-30	23-25 000
Garzon	10-12	kb. 12 000

Forrás a Vörös Zászló, 1968. július 27.

²⁷⁷ Hargita, 1968. november 1.

²⁷⁸ Megyei Tükör, 1972. október 15.

²⁷⁹ Megyei Tükör, 1973. január 17.

Előnyösnek tartották, ha a magasabb épületekben a földszinten üzletek, az első emeleten irodák, intézmények, ezek felett pedig lakások helyezkednek el.²⁸⁰ A sepsiszentgyörgyi Állomás lakónegyed esetében 1977-ben 522, 1978-ban 420, míg a hetvenes évek utolsó évében 418 lakás épült fel. A statisztikák szerint a felépülő lakterület, csak a lakószobák területe, több mint 56 ezer négyzetmétert tett ki, ami azt is jelentette, hogy az 1–4 szobás lakások átlagos hasznos területe 32 négyzetméter lett. A terv szerint az egy hektárra eső lakosok számát 956 főben állapították meg.

Az elképzelések szerint egy lakónegyed lakásainak kényelmét azonban nemcsak maga a lakás teremthette meg, annak beosztása, szobáinak nagysága, hanem a lakónegyed üzlet- és szolgáltatási hálózata is. Ebből a szempontból az Állomás negyedről a következőket mondhatjuk el: a lakóházak földszintjén 1310 négyzetméter felületű élelmiszerüzlet, 1910 négyzetméter felületű egyéb, nem élelmiszercikket árusító üzlet és 450 négyzetméter felületű szolgáltatási célú üzlet és műhely kapott helyet.²⁸¹

Az új városrészekkel összefüggő problémák mögött alapvetően a lakáspiac hiánya húzódott meg. A szakképzettebb, iskolázottabb társadalmi rétegek lakáselvárásai állami lakáselosztáson keresztül kielégíthetetlennek bizonyultak. Ennek az egyik oka a tömbházlakások átadási dátumának csúszásai voltak, amiért legtöbbször az építkezési vállalat vezetőit tették felelőssé.²⁸²

„Az 509-es építőtelep vezetősége elhanyagolta a termelés vezetését és szervezését, nem határozta meg és nem osztotta el a tervből következő feladatokat, a munkálatok elvégzésében anarchikus légkört teremtett, melyben csak a spontán tájékozódás alapján dolgoznak. A munkálatok minőségének ellenőrzését mesterekre bízta, ezek viszont a csoport vezetőire bízta. Most már az 5-ös tröszt vezetőségén van a sor, hogy ellenőrizzék – ígéretük szerint – a tényállást.”²⁸³

Mások az anyagiakban látták a probléma okát:

²⁸⁰ Papp József András: *Város a tervezőasztalon II.* In: Korunk 1987/8, 632.

²⁸¹ Megyei Tükör, 1975. november 17.

²⁸² Erre találunk utalásokat a pártiratokban is. ANDJH, fond C. J. H. al PCR 1968–1969, dosar 5/1970, 123, 124 f.

²⁸³ Szász Domokos, a Kovászna megyei pártbizottsági titkár véleménye a kézdivásárhelyi ipari negyed munkálatairól. In: Megyei Tükör, 1969. március 22.

„Jellemző, hogy az egész városban egyetlen csoport dolgozik globális akkord-bérezéssel, holott valamennyi munkálat olyan jellegű, hogy a bevezetése nem okoz semmiféle gondot. Persze csak akkor, ha a vállalat betartja a szerződés feltételeit. Ilyen körülmények között – a vállalat nem tudja biztosítani az ütemes anyagellátást, a gépek javítását, az elengedhetetlenül szükséges műszaki irányítást – valóban nem lehet szerződésre lépni az alkalmazottakkal, és nem lehet jó munkát végezni. De ezek mind csak kimondottan vállalati ügyek, valójában csak a szervezésen múlik, hogyan oldják meg ezeket.”²⁸⁴

Olyan is előfordult, hogy egy 22 lakásból álló tömbházat úgyszólván hetek óta nem adhatnak át rendeltetésének, mert a csíkszentkirályi fafeldolgozó alegység adós maradt 400 négyzetméter tölgyfa parkettel.²⁸⁵ Minőségileg is kifogásolható volt az építkezés, hiszen nem mindig tartották be az előírásokat és a megfelelő építőanyag-felhasználást. A székelyudvarhelyi építőtelepeken több munkás, ugyanakkor Márton Mihály, az ács csoport vezetője is beszámolt ezekről a fonásokról:

„...Például abból, hogy a megkavart betont olykor hígítani kell, mert másképp nem folyik be a kisebb résekbe és akkor felemás lesz, nem elég szilárd a fal. Ez műszakilag kifogásolható, de másként nem tehetünk... A helyi betonelemgyártól kapott falak munkába vételekor sok fejtörést okoz a többletlyukak ügye is. A felesleges lyukakat ugyanis gondosan be kell tömni, s utána kerülhet csak sor a tényleges munka végzésére. Ez is a minőség rovására történik...”²⁸⁶

A nyilvános beszámolók is burkoltan figyelmeztetnek arra, hogy a közölt statisztikai adatok nem mindig megbízhatók, és sokszor eléggé zavaros számadatokat tesznek nyilvánossá. Meglehetősen nehéz reális képet adni például a csíkszeredai lakásépítkezési tervfeladatok és megvalósítások viszonyáról. A Megyei Statisztikai Igazgatóság közlönyében évi tervnek 493 állami alapból építendő lakást tartottak nyilván, Kövér József, a csíkszeredai építőtelep mérnöke 591 lakásról számolt be, és ez a számadat szerepelt a megyei beruházási bank 1970-es kimutatásaiban is. Közismert tény volt,

²⁸⁴ Megyei Tükör, 1970. augusztus 15.

²⁸⁵ Hargita, 1971. július 10.

²⁸⁶ Hargita, 1983. május 27.

ami sajnálatos módon Hargita és Kovászna megyékben folytatott egyes beruházások jellemzőjévé is vált, hogy sokkal nehezebben, körülményesebben épültek fel a létesítmények, mint ahogy a menet közbeni termódosítások születtek. Így történhetett meg, hogy a csíkszeredai építőtelep előirányzott munkálatai között 114 lakás szerepelt terven kívül. Csíkszeredában 60, illetve 30, Csicsóban egy 24 lakásos tömbház.²⁸⁷

A kritikán aluli munka miatt nem egyszer nem sikerült átadják határidőre a lakásokat, mint például Kézdivásárhelyen a 6-os tömbházat.²⁸⁸

„Hát szép csendesen ballagunk lefelé a negyedik emeletről vízért. Ebéd után pedig (reggeli és vacsora után is) a háziak teli vedret visznek lefelé, s felfelé üreset, ilyenkor a mosogatóvizet kell odalent kiönteniük, mosakodás, mosás után is ez a képlet. Hiába a vízvezeték a blokklakásba, az nem használható, akárcsak a szennyvízvezeték, és nem egy-két hónapja költöztek be a lakók!”²⁸⁹

A hatóságok igyekeztek megnyugtani a lakosságot, felelőssé téve az építkezési vállalatokat, valamint a munkások hanyagságát, fegyelmezetlenségét. Maga a pártfőtitkár is felszólalt az ügy érdekében. Rámutatott, hogy az épületelem-gyárak kapacitása nincs megfelelően kihasználva, és hangsúlyozta, hogy títustervek alapján nagyüzemesíteni kell mind a lakások, mind a szociális és kulturális létesítmények építését. A pártfőtitkár bírálta, hogy az építkezéseknél nincsenek betartva a szabványosítási eljárások, az épületelem-gyárak nem tartják tiszteletbe a minőségi normákat és követelményeket, majd ezzel összefüggésben hangsúlyozta, hogy olyan előre gyártott elemeket kell előállítani, amelyeket az építőtelepeken csak össze kell szerelni, anélkül, hogy további munkálatokat igényelnének.²⁹⁰

Mindezekkel ellentétben a szakképzetlen társadalmi csoportok elégedettebbek voltak az új városrészekkel és lakásokkal.²⁹¹ Főleg a betelepült város-

²⁸⁷ Hargita, 1970. július 16.

²⁸⁸ Gajzágó Márton: *Ütemes a lakásépítés, de sántít a minőség*. In: Megyei Tükör, 1971. május 15.

²⁸⁹ Hargita, 1982. szeptember 12.

²⁹⁰ Hargita, 1983. április 21.

²⁹¹ Szirmai Viktória: *A településszociológia alapja*. In: Településtudományi Felsőoktatási Füzetek VII., Budapest, 1994, 27.

lakók számára az egyetlen lehetőséget az állami alapokból felépülő lakások jelentették, és ezért a félkész állapotban levő lakásokba is szívesen költöztek.

„Magasépületek egész sora kezdett kiemelkedni ott, ahol nem is olyan régen szoba-konyhás házacsok álltak, és a virágokat öntözgető gazdára rögtön rámondtuk, hogy szerencsés ember, mert tető van a feje fölött. Nyilván, amikor egy élet munkája sem volt sokszor elegendő, hogy a család saját otthonába kerülhessen. S milyen is az élet? Mennyire természetesnek tartjuk, hogy ma bárki bejelenti munkahelyén: három- vagy négyszobás lakásra van szüksége, mert megnőtt a gyermekek száma, s az igények szintje – s rövid néhány hónap alatt (vannak városok megyénkben, ahol azon nyomban) megkapja a kulcsot a jókívánsággal együtt, otthonához. Milyen természetesnek tartjuk, hogy ilyenkor nem is azon töprengünk, miszerint lám, a társadalom gondoskodásának folytán tető alá jutottunk, nem kell egy életet rádolgozni a lakásra, hanem – jogosan – hogy milyen minőségi munkát végzett az építő, jól csukódnak-e, minőségiek-e az ajtók, ablakok? Tehát magától értetődővé váltak olyan dolgok, amivel néhány évtizede csak álmaink netovábbjában mertünk számolni. És milyen lakások? Ha gyermekeink mosdótálban való fürdőzéseire gondolunk, miközben zubogni kezd fürdőszobánk csapja, erre a kérdésre is válaszolhatunk. Az értékek nyilván viszonylagosak, mert a fenti összefüggést már hiába magyarázzuk gyermekeinknek. Empirizmussal vádolnak és elhúzzák az ajkukat. Így is van rendjén, új életvitelt kaptak ők viszonyítási alapként...”²⁹²

Az építkezések tovább gyorsultak Ceaușescu 1976-ban elmondott beszéde után, ahol kijelentette, hogy az RKP programjának kitétele, mely szerint 1990-ig megoldódik a lakáskérdés, megköveteli azt, hogy ötvenként átlag 50 százalékkal emelkedjék az építendő lakások száma. De ha azt tartjuk irányadónak, hogy a lakások hasznos lakterülete, valamint a 3–4 és 5 szobás lakások arányszáma nő, akkor ezt az ütemet 70 százaléknak vehetjük ötvenként. Minthogy a lakásépítkezéseken dolgozó munkások számát nagyon kevéssel lehetett emelni, azt a nyilvánvaló következtetést vonták le,

²⁹² Ajtony László építész beszámolója az 1965–1985 közötti időszakról. In: Hargita, 1985. július 3.

hogy a nagy volumenű lakásépítés megvalósításának útja a munka termelékenységének emelése, vagyis az építkezés iparosítási fokának növelése, az előgyártott elemek összeszerelésének ésszerűsítése lehet. Ismert dolog volt, hogy a hagyományos anyagokkal történő építésnél az úgynevezett zárt előregyártással lehet elérni az építés iparosításának legmagasabb fokát, nagy méretű falpanelekkel és előre gyártott lakókocka-rendszerrel.²⁹³

Ennek szellemében és a nehézségek ellenére mégis jelentős sikereket érnek el a megyei építkezések, hiszen sorra jelennek meg az új városnegyedek, lakótelepek. A címlapokon szereplő fényképek és cikksorozatok állandóan emlékeztették a lakosságot az „állam saját állampolgárainak gondoskodásáról”. A sajtópropaganda alapján a lakosságról történő pártos gondoskodás eredményeként az új ötéves tervidőszakban beruházásra szánt pénzeszköz-előirányzatokból mintegy 66%-ot ígértek lakásépítésre, és így 1981-re Csíkszeredában több mint 930 család költözését akarták megoldani „új, kényelmes, korszerű hajlékba.”²⁹⁴

Az országos és helyi sajtóban sok tanulmány megjelent az urbanizálódással kapcsolatban, így például Vofkori László településföldrajzi tanulmányai Székelyudvarhelyről. A város szerkezeti felépítését a következőképpen határozta meg: a városmagot halmazos rendű lakóöv öleli körül, a központtól sugárirányba távolodó tömbös beépítést pedig a főútvonalak csatlakoztatják be a város vérkeringésébe.²⁹⁵ Az utóbbi része a városnak magába foglalja a többemeletes tömbházakból álló lakónegyedeket, ami 8200 lakást jelentett, és ami a lakosság több mint felének szállást biztosított. A legfontosabb negyedek kialakulása a következő képet nyújtja: Lenin (1969–1971), Köztársaság (1962–1969), Kórház (1969–1971), Sziget (1971–1972), Tábor (1972–1977), Fűzfa-sétány (1975–1977), Bethlen (1977–1986) és az új Kuvar negyed (1986).²⁹⁶ A municípium polgármestere az 1973-as építkezésekről a következőképpen számol be:

²⁹³ Megyei Tükör, 1976. július 27.

²⁹⁴ Hargita, 1981. január 14.

²⁹⁵ Vofkori László: *Településföldrajzi gondolatok Székelyudvarhelyről*. In: Korunk, 1986. december, 934.

²⁹⁶ Vofkori László: *A társadalmi mobilitás, a foglalkozási-területi átrétegződés vetületei Székelyudvarhelyen*. Változó Valóság, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1984, 183–185

„Háromszázhusz új blokklakó vette át boldogan a lakáskulcsokat, 300 cérnagyári, illetve készruhagyári lány költözhetett be az új blokkotthonba. Ugyancsak a múlt évben adtuk át a rendeltetésének a tízosztályos új iskolát, a szakmai iskola 184 helyes bentlakását, az új orvosi rendelőt. A kórház központi fűtésének biztosítása, a város vízhálózatának bővítése, új utcák korszerűsítése, ugyancsak 1973-as emlék marad. Csak az új lakónegyedben, a Tábor utcaiban, több mint hárommillió lejt költöttünk a kiegészítő, a társadalmi rendeltetésű munkálatokra.”²⁹⁷

A legfontosabb intézményeket is az új negyedekben próbálták elhelyezni, a rendőrséget, a kórházat, az új poliklinikát...²⁹⁸ Székelyudvarhelyen sem ment zökkenőmentesen az építkezés, hiszen a talajviszonyok megköveteltek bizonyos előkészületeket. A Virág utca mögött az egykori lápos, tözeges területen (az érdekesség kedvéért megemlítjük, hogy néhány évtizeddel ezelőtt itt volt a város első jégpályája) 1986-ig 3000 lakás építését tervezték, amelynek az első szakaszában, vagyis a nyolcvanas évek elejére, 304 lakrész átadása szerepelt. 1983-ban 1020 cölöpöt kellett leverniük a Silló Antal és Pudner Gyula vezette csoportoknak a terv teljesítése érdekében. Eddigéig több mint 700 cölöpöt vertek be, így vált lehetővé, hogy megkezdődhessen az első tömbház falazása. Az itt épülő tömbházak 770-Z típusúak voltak, és első ízben építettek ilyeneket a megyében. Belső előgyártott falmezőiket finiszálták, a külső falakat pedig sejtbeton-elemekből készítették.²⁹⁹

Hasonló képet nyújt a Gyergyószentmiklós új lakónegyedeiről készült beszámoló is:

„...A hatvanas évektől kezdődően, főleg a hetvenes években, kiépültek a város tömbháznegyedei, melyek számtalan gyergyószentmiklósi lakosnak biztosítanak otthont. Így például az Augusztus 23 negyed kb. 2100, a Virág-negyed 6200, míg a Bucsin negyed kb. 5000 személynek biztosít összkomfortos lakterületet. A város lakosságának több mint fele az utóbbi 20 évben épült tömbházban lakik. [...] Gyergyószentmiklós I. kategóriájú város. Öt köztársasági érdekeltégű vállalat az ipari zónában van elhelyezve, vagyis

²⁹⁷ Hargita, 1974, január 12.

²⁹⁸ Hargita, 1982, május 10.

²⁹⁹ Hargita, 1983. július 24.

bizonyos távolságra a város lakterületeitől. A kereskedelmi és szolgáltatási hálózat azonban igen arányosan van elosztva a lakónegyedekben.”³⁰⁰

A hivatalos statisztikai adatok szerint a lakásépítésre szánt állami alap 1950-ben 706 millió lej volt, 1989-re 1945 millió lejre növekedett, vagyis több mint a duplájára nőtt.³⁰¹ Ehhez még jelentős mértékben hozzájárult a lakók hazafias munkája. Minden egyes lakásigénylőnek ugyanis idejében kellett tudnia, hogy mire számíthat, és mihez kell magát tartania. A legkevesebb 150 órás építő segítség, a belső munkálatok esetleges saját kezű végzése, vagy a vállalati kalákák szervezése nélkül nem juthatott lakáshoz.³⁰² A néptanácsok így tudták a település köztisztaságát és parkosítását, az infrastruktúra karbantartását bizonyos szinten megtartani.

*„Ismeretes, hogy a községek és falvak szépítése új szociál-kulturális célokat szolgáló objektumok létrehozása, városaink és falvaink arculatának megváltoztatása fontos helyet foglal el néptanácsaink munkájában, társadalmi tevékenységükbe. [...] A hazafias munkálatok tervének teljesítésében jelentősek eredményeink. Városaink és falvaink dolgozói az elmúlt évben több mint 34 172 000 lej értékű hazafias munkát vállaltak, s az egy főre eső vállalatok értéke 120 lejt tett ki.”*³⁰³

A két közigazgatási egység kisvárosainak, főleg a megyeszékhelyek és municípiumok számára a központilag meghirdetett településrendezési és urbanizációs tervek lehetőséget adtak egy olyan jelentős gazdasági beruházásra, amely azelőtt elképzelhetetlen volt a térségben.

³⁰⁰ Hargita, 1988. január 30.

³⁰¹ Nicolae Șt Noica. (2003): *i.m.*, 138.

³⁰² Hargita, 1980. december 3.

³⁰³ Hargita, 1969. január 9.